

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки і торгівлі імені Михайла Туган-
Барановського

Кафедра технологій в ресторанному господарстві, готельно-ресторанної справи
та туризму

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ

Гарант освітньої програми

_____ Снігур К.В.
«_____» _____ 2026 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»
зі спеціальності 242 «Туризм»
за освітньою програмою «Туризм»

на тему: «Аналіз зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС»

Виконав здобувач
вищої освіти

4 курсу групи ТУР-22

Виноградова Маргарита Олександрівна

(підпис)

Керівник:

професор кафедри технологій в
ресторанному господарстві, готельно-
ресторанної справи та туризму, д.е.н.,
проф. Горіна Г.О.

(підпис)

Засвідчую, що у кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань

Здобувач вищої освіти _____

Кривий Ріг
2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

Кафедра технологій в ресторанному господарстві, готельно-ресторанної справи та туризму

Форма здобуття вищої освіти денна

Ступінь бакалавр

Галузь знань 24 Сфера обслуговування

Спеціальність 242 Туризм

Освітня програма «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Гарант освітньої програми

_____ Снігур К.В.

« ____ » _____ 2025 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Виноградової Маргарити Олександрівни

1. Тема роботи «Аналіз зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС»

Керівник роботи д.е.н., проф. Горіна Г.О.

Затверджені наказом ректора Криворізького національного університету
від «31» грудня 2025 року № 85-с

2. Строк подання студентом роботи: «25» травня 2026 року

3. Вихідні дані до роботи: монографічна і періодична наукова література, статистичні та аналітичні данні EU Tourism Dashboard, матеріали Єврокомісії, нормативні документи ЄС та результати власних досліджень.

4. Зміст (перелік питань, які потрібно розробити):

- 1) узагальнити теоретичні основи зеленої трансформації туристичної екосистеми;
- 2) здійснити аналіз зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС;
- 3) визначити напрями удосконалення зеленої трансформації туристичної екосистеми країн ЄС.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): графіки, таблиці, схеми, рисунки.

6. Дата видачі завдання «31» грудня 2025 р.

7. Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір напрямку дослідження, аналіз бази та літературних джерел, визначення об'єкту, предмету та завдань дослідження. Формулювання, обґрунтування та затвердження теми кваліфікаційної роботи	до 23.01.2026	
2	Аналіз та узагальнення теоретичних розробок теми кваліфікаційної роботи	до 28.02.2026	
3	Проведення аналізу предмету кваліфікаційної роботи	до 30.03.2026	
4	Формування висновків та рекомендацій щодо розв'язання проблеми, встановлених в результаті аналізу	до 30.04.2026	
5	Формування висновків	до 15.05.2026	
6	Оформлення та представлення роботи на кафедрі	до 25.05.2026	
7	Оформлення презентаційних матеріалів	до 30.05.2026	

Здобувач В.О. _____ М.О. Виногорова

Керівник роботи _____ Г.О. Горіна

РЕФЕРАТ

Загальна кількість в роботі:

сторінок – 54 рисунків – 10 таблиць – 12 додатків – 1
використаних джерел – 29

Об’єкт дослідження: туристична екосистема Європейського Союзу в умовах зеленої трансформації.

Предмет дослідження: теоретичні, методичні та практичні аспекти зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС, зокрема механізми, інструменти, показники оцінювання та результати її реалізації, а також вплив політики ЄС на забезпечення сталого розвитку туризму.

Мета дослідження: дослідження зеленої трансформації туристичної екосистеми Європейського Союзу та визначення напрямів її удосконалення.

Завдання дослідження: розкрити теоретичні основи зеленої трансформації туристичної екосистеми; дослідити політику ЄС у сфері екологізації туризму; проаналізувати сучасний стан туристичної екосистеми ЄС; оцінити рівень зеленої трансформації на основі відповідних показників; визначити основні проблеми та перспективи розвитку; обґрунтувати напрями удосконалення зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС.

Методи дослідження: метод теоретичного узагальнення (для розкриття сутності та принципів зеленої трансформації туристичної екосистеми); метод аналізу та синтезу (для дослідження складових туристичної екосистеми та узагальнення отриманих результатів); статистичний метод (для обробки та аналізу показників розвитку туризму в країнах ЄС); порівняльний метод (для зіставлення рівня розвитку та зеленої трансформації туристичної галузі в різних країнах); графічний метод (для наочного відображення динаміки досліджуваних показників); метод узагальнення та прогнозування (для визначення перспектив і напрямів удосконалення зеленої трансформації).

Основні результати дослідження: встановлено сутність та ключові характеристики зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС; проаналізовано сучасний стан туристичної галузі та виявлено значну диференціацію між країнами за рівнем залежності від туризму, а також високу вразливість до кризових чинників; виявлено основні проблеми та тенденції розвитку туристичної екосистеми ЄС, обґрунтовано напрями удосконалення зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС, спрямовані на підвищення її ефективності та конкурентоспроможності.

Ключові слова: зелена трансформація, туристична екосистема, Європейський Союз, сталий туризм, зелена економіка, екологізація, сталий розвиток, туристична галузь, конкурентоспроможність, туристична політика.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗЕЛЕНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ЕКОСИСТЕМИ	8
1.1 Сутність та концепція зеленої економіки в туризмі	
1.2 Сутність, принципи та моделі зеленої трансформації туристичної екосистеми	
1.3 Політика ЄС у сфері зеленої трансформації туристичної екосистеми	
2. АНАЛІЗ ЗЕЛЕНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ЕКОСИСТЕМИ ЄС	
2.1 Аналіз сучасного стану туристичної екосистеми ЄС	
2.2 Оцінка зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС на підставі показників EU Tourism Dashboard	
3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗЕЛЕНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ЕКОСИСТЕМИ ЄС	
3.1 Ідентифікація проблем та перспективи зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС	
3.2 Практичні рекомендації щодо підвищення ефективності зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується посиленням уваги до екологічних аспектів господарської діяльності та необхідністю переходу до сталих моделей розвитку. У цих умовах особливого значення набуває концепція зеленої трансформації, яка охоплює різні галузі економіки, у тому числі туристичну сферу, що є важливим драйвером економічного зростання та зайнятості.

Туристична екосистема Європейського Союзу є однією з найбільш розвинених у світі, характеризується високим рівнем інтеграції, різноманітністю туристичних ресурсів та значним внеском у соціально-економічний розвиток. Водночас активний розвиток туризму супроводжується зростанням екологічного навантаження, що обумовлює необхідність впровадження принципів зеленої економіки та переходу до сталого розвитку туристичної галузі.

У зв'язку з цим особливої актуальності набувають питання оцінки рівня зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС, визначення її ключових тенденцій, проблем і диспропорцій, а також обґрунтування ефективних напрямів її подальшого розвитку.

Питанням зеленої економіки, сталого туризму та трансформації туристичних систем присвячені праці багатьох зарубіжних і вітчизняних учених. Зокрема, теоретичні засади зеленої економіки та сталого розвитку висвітлені у дослідженнях таких науковців, як D. Toubes, N. Araújo-Vila, а також у роботах міжнародних організацій, зокрема UNEP, OECD та Європейської Комісії. Значний внесок у дослідження сталого туризму та екологізації туристичної діяльності зробили експерти Всесвітньої туристичної організації (UN Tourism), ЮНЕСКО та інших міжнародних інституцій. Питання формування та розвитку туристичних екосистем, а також їх трансформації в умовах сучасних глобальних викликів розглядалися у працях багатьох дослідників, які акцентують увагу на необхідності інтеграції екологічних, соціальних і економічних аспектів у функціонування туристичної галузі. Вагомий внесок у вивчення проблем сталого розвитку туризму та впровадження «зелених» підходів зробили також вітчизняні науковці, які досліджують особливості адаптації міжнародного досвіду до національних умов. Разом із тим, незважаючи на значну кількість наукових праць, проблема комплексної оцінки зеленої трансформації туристичної екосистеми Європейського Союзу та обґрунтування ефективних механізмів її реалізації потребує подальшого поглибленого дослідження.

Об'єктом дослідження є туристична екосистема Європейського Союзу.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС.

Метою роботи є дослідження зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС та визначення напрямів її удосконалення.

Для досягнення поставленої мети визначено такі *завдання*:

- розкрити теоретичні основи зеленої трансформації туристичної екосистеми;
- дослідити політику ЄС у сфері екологізації туризму;
- проаналізувати сучасний стан туристичної екосистеми ЄС;
- оцінити рівень зеленої трансформації на основі відповідних показників;
- визначити проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі;
- обґрунтувати напрями удосконалення зеленої трансформації.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, а також аналітичні та статистичні матеріали Європейського Союзу, зокрема дані EU Tourism Dashboard. У процесі дослідження використано методи аналізу і синтезу, порівняльний, статистичний та графічний методи, системний підхід і метод узагальнення.

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗЕЛЕНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ЕКОСИСТЕМИ

1.1. Сутність та концепція зеленої економіки в туризмі

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується посиленням уваги до екологічних, соціальних і економічних наслідків господарської діяльності. У цьому контексті сформувалася концепція «зеленої економіки», яка виступає основою переходу до сталих моделей розвитку, зокрема у сфері туризму. Отже, у сучасних умовах глобальних екологічних викликів і необхідності переходу до сталого розвитку особливої актуальності набуває формування та розвиток концепції зеленої економіки, яка знаходить різні трактування у науковій та міжнародній практиці.

Згідно з підходом Програми ООН з довкілля (UNEP), зелена економіка – це така економічна система, яка сприяє покращенню добробуту людей і соціальної справедливості, водночас істотно зменшуючи екологічні ризики та дефіцити природних ресурсів [1]. У наукових дослідженнях, зокрема у праці D. Toubes та N. Araújo-Vila, зелена економіка розглядається як модель економічного розвитку, що забезпечує економічне зростання при одночасному скороченні викидів, підвищенні ефективності використання ресурсів і збереженні екосистем [2]. Відповідно до підходу Європейської Комісії, зелена економіка – це концепція, що інтегрує принципи сталого розвитку та передбачає використання екологічно чистих технологій, розвиток відновлюваних джерел енергії і формування відповідального споживання [3]. За результатами міжнародних досліджень, зокрема аналізу UNEP та наукових джерел, зелена економіка визначається як інструмент досягнення сталого розвитку, який охоплює напрями циркулярної економіки, ресурсоефективності та низьковуглецевого розвитку [2]. У публікаціях Всесвітньої туристичної організації (UN Tourism) зелена економіка також трактується як «парасолькове поняття», що включає різні підходи до екологізації економіки, зокрема біоекономіку, екологічний менеджмент та чисте виробництво [4].

Таким чином, зелена економіка є комплексною багатовимірною концепцією, що поєднує економічне зростання із забезпеченням екологічної безпеки та соціальної справедливості, виступаючи ключовою основою сучасної трансформації галузей, зокрема туристичної сфери.

Відповідно до підходів ООН та Програми ООН з довкілля (UNEP), зелена економіка не протиставляється концепції сталого розвитку, а є її інструментом, що забезпечує досягнення цілей сталого розвитку через інтеграцію екологічних, економічних і соціальних аспектів у єдину систему [5].

У туристичній сфері концепція зеленої економіки реалізується через розвиток «зеленого» або сталого туризму. Всесвітня туристична організація (UNWTO) визначає сталий туризм як такий, що повною мірою враховує його

поточні та майбутні економічні, соціальні та екологічні наслідки, задовольняючи потреби туристів, індустрії, навколишнього середовища та приймаючих громад [5]. Поряд із концепцією зеленої економіки важливе значення має визначення сутності сталого туризму як ключового напрямку екологізації туристичної діяльності. Основні підходи до визначення поняття «сталий туризм» надано у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 - Основні підходи до визначення поняття «сталий туризм»

№	Автор / джерело	Визначення
1	Всесвітня туристична організація (UNWTO)	Сталий туризм – це туризм, який повною мірою враховує його поточні та майбутні економічні, соціальні та екологічні наслідки, задовольняючи потреби туристів, індустрії, навколишнього середовища та приймаючих громад [1].
2	ЮНЕСКО	Сталий туризм передбачає оптимальне використання природних ресурсів, збереження біорізноманіття та культурної спадщини, а також забезпечення довгострокової економічної життєздатності туристичної діяльності [2].
3	UNEP, UNWTO	Сталий туризм розглядається як інструмент досягнення цілей сталого розвитку, що сприяє зниженню негативного впливу на довкілля та підвищенню добробуту місцевих громад [3].
4	Соловій І., Адамовський О. та ін.	Сталий туризм – це вид туристичної діяльності, що базується на гармонізації екологічних, економічних та соціальних інтересів і спрямований на довгострокове збереження ресурсів [4].
5	Європейська Комісія	Сталий туризм – це модель розвитку туристичної галузі, що поєднує економічну ефективність, соціальну відповідальність та екологічну сталість відповідно до принципів Європейського зеленого курсу [5].
6	Toubes D., Araújo-Vila N.	Сталий туризм розглядається як складова зеленої економіки, що передбачає впровадження ресурсоефективних технологій, розвиток екотуризму та декарбонізацію туристичної діяльності [6].

Джерело: складено автором на підставі [1; 5-11]

Наведені визначення свідчать про багатоаспектний характер сталого туризму, який охоплює екологічні, економічні та соціальні складові та виступає ключовим елементом зеленої трансформації туристичної галузі.

Туристична галузь відіграє важливу роль у досягненні Цілей сталого розвитку (Sustainable Development Goals, SDGs), визначених Організацією Об'єднаних Націй, оскільки вона охоплює широкий спектр економічних, соціальних та екологічних процесів. Туризм є одним із провідних секторів світової економіки, що забезпечує значну частку світового ВВП та зайнятості, тому його вплив на реалізацію глобальної стратегії сталого розвитку є комплексним і багатовекторним [12].

Зокрема, туристична галузь безпосередньо сприяє досягненню Цілі 8 «Гідна праця та економічне зростання», оскільки створює мільйони робочих

місць, стимулює розвиток малого та середнього бізнесу та сприяє економічному розвитку регіонів. Туризм часто виступає каталізатором економічної активності, особливо у сільських та депресивних територіях, забезпечуючи диверсифікацію економіки та підвищення рівня життя місцевого населення [13].

Крім того, значний внесок туризм робить у досягнення *Цілі 12 «Відповідальне споживання і виробництво»*, адже впровадження принципів сталого туризму передбачає раціональне використання ресурсів, зменшення відходів та підвищення ефективності управління екологічними процесами. Розвиток екологічних стандартів, сертифікацій та «зелених» практик сприяє формуванню відповідальної поведінки як серед підприємств туристичної індустрії, так і серед туристів [14].

Важливою є також роль туризму у реалізації *Цілі 14 «Збереження морських ресурсів»* та *Цілі 15 «Захист екосистем суші»*, оскільки сталий розвиток туризму передбачає збереження природних ресурсів, біорізноманіття та екосистем. Екотуризм, розвиток природоохоронних територій та екологічно орієнтовані туристичні практики сприяють підвищенню екологічної свідомості та забезпечують фінансування заходів із захисту довкілля [15].

У соціальному вимірі туристична галузь сприяє досягненню *Цілі 11 «Сталий розвиток міст і громад»*, оскільки стимулює збереження культурної спадщини, розвиток інфраструктури та підтримку локальних традицій. Туризм також сприяє міжкультурному діалогу, формує толерантність і взаєморозуміння між народами [12].

Разом з тим, важливо підкреслити, що потенціал туристичної галузі у досягненні SDGs значною мірою залежить від впровадження принципів зеленої трансформації, інновацій та ефективного державного регулювання. У країнах Європейського Союзу туризм розглядається як важливий елемент переходу до кліматично нейтральної економіки в межах реалізації Європейського зеленого курсу [16; 17].

Таким чином, туристична галузь виступає важливим інструментом досягнення цілей сталого розвитку, поєднуючи економічне зростання, соціальну відповідальність і екологічну безпеку, що визначає її стратегічне значення в контексті глобальної зеленої трансформації.

Принципи зеленої економіки в туризмі базуються на інтеграції екологічних, соціальних та економічних аспектів у процес організації туристичної діяльності. Ключовим є принцип раціонального використання природних ресурсів, що передбачає мінімізацію споживання енергії, води та інших ресурсів, а також зменшення обсягів відходів і забруднення довкілля. Важливу роль відіграє принцип збереження біорізноманіття та природної і культурної спадщини, який спрямований на підтримку природних екосистем і автентичності туристичних територій. Крім того, зелена економіка в туризмі передбачає дотримання принципу соціальної відповідальності, що полягає у залученні місцевих громад до туристичної діяльності, забезпеченні

справедливого розподілу доходів і підвищенні якості життя населення. Не менш важливим є принцип економічної ефективності, який сприяє довгостроковій конкурентоспроможності туристичних DESTINAЦІЙ через впровадження інновацій, енергоефективних технологій та екологічних стандартів. У контексті Європейського Союзу ці принципи доповнюються орієнтацією на декарбонізацію, розвиток циркулярної економіки та впровадження сталої мобільності, що забезпечує комплексну зелену трансформацію туристичної екосистеми.

Таким чином, сутність зеленої економіки в туризмі проявляється у впровадженні 4 основних принципів (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Принципи зеленої економіки в туризмі

Джерело: складено автором на основі [14]

Таким чином, зелена економіка у туризмі передбачає трансформацію всіх елементів туристичної діяльності – від транспорту і розміщення до споживання туристичних послуг – у напрямі екологічної відповідальності та сталого використання ресурсів. Водночас вона охоплює також суміжні напрями, зокрема циркулярну економіку, енергоефективність та розвиток відновлюваних джерел енергії [5].

Важливим аспектом є те, що туризм відіграє подвійну роль у зеленій економіці. З одного боку, туристична діяльність може спричиняти значний екологічний тиск через споживання ресурсів і забруднення. З іншого – за умови впровадження принципів сталості він здатен виступати важливим інструментом економічного розвитку, створення робочих місць та збереження природної і культурної спадщини [12].

У контексті Європейського Союзу зелена трансформація туризму тісно пов'язана з реалізацією Європейського зеленого курсу (European Green Deal), який спрямований на формування ресурсоефективної, конкурентоспроможної економіки та досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року [17]. Туристичний сектор розглядається як важливий елемент цієї трансформації, оскільки він здатен сприяти скороченню викидів, впровадженню інновацій та підвищенню екологічної свідомості споживачів [16].

Отже, концепція зеленої економіки в туризмі базується на інтеграції принципів сталого розвитку у всі аспекти туристичної діяльності. Вона передбачає перехід від традиційної моделі масового туризму до більш відповідальної, екологічно орієнтованої системи, яка забезпечує довгостроковий баланс між економічними вигодами, соціальними інтересами та збереженням довкілля.

1.2. Сутність, принципи та моделі зеленої трансформації туристичної екосистеми

Зелена трансформація туристичної екосистеми є однією з ключових тенденцій розвитку сучасної туристичної галузі, яка формується під впливом глобальних екологічних викликів, урбанізаційних процесів, змін клімату та зростаючих вимог суспільства до якості довкілля. У сучасних умовах туризм дедалі більше інтегрується у глобальні процеси переходу до сталого розвитку, що зумовлює необхідність глибокої трансформації всієї системи туристичної діяльності. Відповідно до підходів міжнародних організацій, зелена трансформація передбачає перехід до моделей господарювання, які забезпечують гармонійне поєднання економічного зростання, соціального розвитку та екологічної безпеки [5].

У сучасній науковій літературі поняття зеленої трансформації туристичної екосистеми трактується по-різному, залежно від підходів дослідників та міжнародних організацій.

Згідно з підходами Програми ООН з довкілля (UNEP), зелена трансформація туризму – це процес переходу туристичної діяльності до моделей, які забезпечують економічне зростання із мінімальним негативним впливом на довкілля та ефективним використанням ресурсів [17].

У дослідженнях Всесвітньої туристичної організації (UN Tourism), зелена трансформація туристичної екосистеми розглядається як комплекс змін, спрямованих на зниження екологічного навантаження, підвищення стійкості туристичних дестинацій та інтеграцію принципів сталого розвитку в усі ланки туристичної діяльності [12].

За підходом Європейської Комісії, зелена трансформація туризму – це частина загального переходу до кліматично нейтральної економіки, що

передбачає скорочення викидів, розвиток сталої мобільності та впровадження інноваційних екологічних рішень у туристичному секторі [17].

У наукових дослідженнях Toubes D., Araújo-Vila N. зелена трансформація туризму визначається як процес інтеграції принципів зеленої економіки, включаючи ресурсоефективність, декарбонізацію та впровадження екологічно орієнтованих бізнес-моделей [17].

У рамках міжнародних стратегічних документів зелена трансформація туристичної екосистеми також трактується як процес реструктуризації взаємодії між суб'єктами туризму, спрямований на досягнення балансу між економічною вигодою, соціальною справедливістю та екологічною безпекою [14].

Таким чином, зелена трансформація туристичної екосистеми розглядається як багатовимірний процес, що охоплює екологічні, економічні та соціальні аспекти функціонування туристичної галузі та спрямований на забезпечення її сталого розвитку.

Сутність зеленої трансформації туристичної екосистеми полягає у системній перебудові всіх складових туристичної діяльності – від виробництва туристичного продукту до його споживання – з орієнтацією на скорочення негативного впливу на довкілля та підвищення ефективності використання ресурсів. Така трансформація охоплює інфраструктурний, технологічний, інституційний та поведінковий рівні, передбачаючи впровадження екологічних інновацій, розвиток «зелених» технологій (енергоефективні системи, відновлювані джерела енергії, цифрові рішення) та зміну моделей споживання туристичних послуг [2].

Особливістю туристичної екосистеми є її комплексність та взаємозалежність елементів, до яких належать туристичні підприємства, транспорт, інфраструктура, природні ресурси, місцеві громади та споживачі. У цьому контексті зелена трансформація передбачає не лише окремі зміни, а інтеграцію екологічних підходів у всі сфери функціонування туристичної системи. Наприклад, скорочення вуглецевого сліду можливе через розвиток сталої мобільності, оптимізацію туристичних потоків та підвищення енергоефективності об'єктів розміщення [17].

Ключовою складовою теоретичного обґрунтування зеленої трансформації є *принципи зеленої економіки*, які адаптуються до специфіки туризму (рис.1.2).

Принцип ресурсоефективності передбачає раціональне використання природних ресурсів, включаючи воду, енергію та земельні ресурси. В умовах туристичного навантаження цей принцип набуває особливої важливості, оскільки туристичні дестинації часто характеризуються обмеженістю ресурсів та високою сезонністю їх використання [14].

Другим важливим *принципом* є *екологічна безпека*, яка полягає у зменшенні негативного впливу туризму на довкілля, включаючи скорочення викидів парникових газів, мінімізацію відходів та попередження деградації природних територій. Впровадження цього принципу передбачає використання екологічних

стандартів, сертифікацій (наприклад, екологічне маркування готелів) та екологічного менеджменту [12].

Принципи зеленої трансформації туристичної екосистеми	принцип ресурсоефективності
	екологічна безпека
	принцип збереження біорізноманіття
	принцип соціальної відповідальності
	принцип економічної ефективності
	принцип інтегрованого управління

Рисунок 1.2 - Принципи зеленої трансформації туристичної екосистеми
Джерело: побудовано автором за даними [1; 12; 14; 17]

Суттєве значення має також *принцип збереження біорізноманіття*, який передбачає охорону природних екосистем, ландшафтів та культурної спадщини. Туристична діяльність повинна сприяти не лише використанню природних ресурсів, а й їх відновленню та збереженню для майбутніх поколінь [14].

Принцип соціальної відповідальності полягає у забезпеченні участі місцевих громад у туристичній діяльності, створенні робочих місць, розвитку локальної економіки та зменшенні соціальної нерівності. Це дозволяє підвищити рівень соціальної стабільності та підтримувати позитивне ставлення громад до розвитку туризму [1].

Не менш важливим є *принцип економічної ефективності*, який передбачає підвищення конкурентоспроможності туристичних дестинацій за рахунок інновацій, використання сучасних технологій та оптимізації витрат. Зелена трансформація не повинна обмежувати економічне зростання, а навпаки – стимулювати нові можливості розвитку бізнесу та інвестицій [17].

Крім того, варто виділити *принцип інтегрованого управління*, який передбачає координацію діяльності всіх учасників туристичної екосистеми (держави, бізнесу, громад) та використання системного підходу до управління туристичними дестинаціями.

Реалізація зазначених принципів здійснюється через різні *моделі зеленої трансформації туристичної екосистеми*, які відображають практичні підходи до впровадження сталого розвитку у туризмі (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Основні моделі зеленої трансформації туристичної екосистеми

№	Модель	Сутність моделі	Основні характеристики	Практичне значення
1	Сталий туризм	Модель розвитку туризму, що забезпечує баланс економічних, соціальних та екологічних інтересів	Раціональне використання ресурсів; збереження природи; участь місцевих громад	Довгостроковий розвиток туристичних дестинацій без виснаження ресурсів
2	Циркулярний туризм	Модель, що базується на принципах циркулярної економіки та передбачає замкнені цикли ресурсів	Мінімізація відходів; повторне використання ресурсів; екологічні технології	Зниження екологічного навантаження та підвищення ресурсоефективності
3	Смарт-туризм	Інтеграція цифрових технологій у розвиток туризму з метою підвищення ефективності та сталості	Big Data; IoT; цифрові платформи; управління потоками туристів	Оптимізація туристичних потоків і зниження перевантаження дестинацій
4	Низько-вуглецевий туризм	Модель, спрямована на скорочення викидів парникових газів у туристичній діяльності	Декарбонізація; використання ВДЕ; розвиток сталої мобільності	Досягнення кліматичної нейтральності та відповідність цілям ЄС
5	Екотуризм	Орієнтований на мінімальний вплив на довкілля та підтримку природоохоронних заходів	Збереження біорізноманіття; екологічна освіта; відповідальна поведінка туристів	Фінансування охорони природи та розвиток локальних громад

Джерело: складено автором за даними [6; 12; 14; 15; 17]

Найбільш поширеною є *модель сталого туризму*, яка базується на балансі економічної, соціальної та екологічної складових. Вона передбачає довгостроковий розвиток туристичних територій без виснаження ресурсів, збереження природної та культурної спадщини та забезпечення добробуту місцевих громад [15].

Другою важливою є *модель циркулярного туризму*, що ґрунтується на принципах циркулярної економіки. Вона передбачає скорочення відходів, повторне використання ресурсів, впровадження замкнених циклів виробництва та споживання. У туристичній сфері це може проявлятися у використанні екологічних матеріалів, вторинної переробки та оптимізації ресурсних потоків [14].

Значного поширення набуває також *модель смарт-туризму* (smart tourism), яка поєднує цифрові технології та екологічні рішення. Використання великих

даних (Big Data), Інтернету речей (IoT) та цифрових платформ дозволяє оптимізувати туристичні потоки, зменшити перевантаження DESTINAЦІЙ та підвищити ефективність управління ресурсами [12].

У контексті Європейського Союзу ключове значення має *модель низьковуглецевого туризму*, що реалізується в межах Європейського зеленого курсу. Вона передбачає скорочення викидів CO₂, розвиток сталої мобільності (залізничний транспорт, електромобілі), використання відновлюваних джерел енергії та підвищення енергоефективності туристичної інфраструктури [17].

Окремо варто виділити *модель екотуризму*, яка орієнтована на мінімальний вплив на природу та активне сприяння її збереженню. Екотуризм виступає одним із найбільш ефективних інструментів поєднання економічного розвитку та охорони довкілля, забезпечуючи фінансування природоохоронних заходів та підвищення екологічної свідомості населення [6].

Узагальнюючи, слід зазначити, що зелена трансформація туристичної екосистеми є складним і багатовимірним процесом, який передбачає глибоку зміну підходів до організації туристичної діяльності. Вона базується на принципах зеленої економіки, реалізується через різноманітні моделі сталого розвитку та спрямована на забезпечення довгострокової конкурентоспроможності туристичної галузі. У сучасних умовах зелена трансформація виступає не лише екологічною необхідністю, а й важливим фактором економічного зростання та соціальної стабільності, що визначає перспективи розвитку туризму в Європейському Союзі та світі загалом.

1.3. Політика ЄС у сфері зеленої трансформації туристичної екосистеми

Політика Європейського Союзу у сфері зеленої трансформації туризму формується як складова загальноєвропейської стратегії сталого розвитку та кліматичної нейтральності. Вона базується на інтеграції туризму в ширший контекст екологічної, економічної та соціальної політики ЄС. Особливістю європейського підходу є багаторівнева система управління, коли ключові рішення ухвалюються на рівні ЄС, але реалізуються державами-членами, регіонами та місцевими громадами за участю бізнесу та громадянського суспільства.

Центральним елементом сучасної політики ЄС є Європейський зелений курс (European Green Deal), прийнятий у 2019 році. Він визначає довгострокову стратегічну мету – досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, а також скорочення викидів парникових газів щонайменше на 55% до 2030 року. Туризм у цьому контексті розглядається як сектор з високим потенціалом для впровадження екологічних інновацій, зокрема через модернізацію транспортної інфраструктури, розвиток зелених технологій та зміну моделей споживання [17].

Важливим стратегічним документом є також *Transition Pathway for Tourism* (2022 р.), який визначає конкретні сценарії та заходи для переходу туристичної галузі до більш стійкого стану. Цей документ передбачає реалізацію заходів у понад 25 напрямках, включаючи декарбонізацію, розвиток циркулярної економіки, впровадження цифрових технологій та підвищення кваліфікації працівників туристичної сфери. Особливу увагу приділено координації між державами-членами та залученню приватного сектору до процесу трансформації. [18]

Наступним важливим етапом розвитку політики стала *Європейська програма туризму 2030* (European Tourism Agenda 2030), яка визначає довгострокові пріоритети розвитку галузі. Вона охоплює п'ять основних напрямів: зелена трансформація; цифровізація; підвищення стійкості; розвиток навичок; ефективне управління [19].

Таким чином, у межах політики зеленої трансформації туризму Європейський Союз спирається на низку стратегічних документів, які визначають напрям розвитку галузі, окреслюють пріоритети та встановлюють конкретні орієнтири для держав-членів і суб'єктів туристичного ринку (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Основні стратегічні документи ЄС у сфері зеленої трансформації туризму

№	Документ	Рік	Сутність	Основні напрями
1	Європейський зелений курс (European Green Deal)	2019	Загальноєвропейська стратегія переходу до кліматично нейтральної економіки	Декарбонізація, енергоефективність, «зелена» інфраструктура, стале споживання
2	Transition Pathway for Tourism	2022	План трансформації туристичного сектору ЄС	Зелена і цифрова трансформація, циркулярна економіка, стійкість туризму
3	European Tourism Agenda 2030	2022	Спільна рамкова політика розвитку туризму в ЄС	Зелена трансформація, цифровізація, навички, управління галуззю
4	EU Industrial Strategy (оновлена)	2021	Стратегія модернізації економічних секторів ЄС	Прискорення зеленої та цифрової трансформації економіки
5	Fit for 55 Package	2021	Законодавчий пакет щодо скорочення викидів	Скорочення CO ₂ на 55%, розвиток сталої мобільності та енергетики
6	EU Sustainable Tourism Strategy (в розробці)	2025–2026	Комплексна стратегія сталого туризму ЄС	Баланс економічного розвитку, екології та соціальних інтересів
7	Tourism Manifesto for Growth and Jobs	2024	Програма розвитку туристичної галузі ЄС	Декарбонізація, інновації, конкурентоспроможність, координація політик

Джерело: складено автором на основі [3; 16; 17; 19; 23; 24]

Представлені стратегічні документи формують комплексну систему регулювання зеленої трансформації туризму в ЄС. Вони доповнюють один одного: від загальноекономічних стратегій (Green Deal, Industrial Strategy) до галузевих дорожніх карт (Transition Pathway, Tourism Agenda 2030). Така багаторівнева структура дозволяє забезпечити узгодженість політики, ефективне впровадження інновацій та досягнення довгострокових цілей сталого розвитку.

Політика зеленої трансформації туристичної екосистеми реалізується через *комплекс взаємопов'язаних інструментів*:

1. Декарбонізація та екологізація туризму. Одним із ключових напрямів є скорочення викидів парникових газів у туристичному секторі. Це досягається через розвиток сталої мобільності (залізничний транспорт, електромобілі), енергоефективності готелів та впровадження відновлюваних джерел енергії. ЄС активно підтримує ці процеси, вважаючи туризм важливим фактором досягнення кліматичних цілей [16].

2. Циркулярна економіка у туризмі. Важливою складовою є впровадження принципів циркулярної економіки, що передбачає зменшення відходів, повторне використання ресурсів та оптимізацію споживання. У межах Transition Pathway особлива увага приділяється інвестиціям у циркулярні рішення, які допомагають підвищити ресурсоефективність туристичних підприємств [18].

3. Цифрова трансформація. Політика ЄС передбачає активне використання цифрових технологій для забезпечення сталого розвитку туризму. Використання великих даних, цифрових платформ та систем управління потоками туристів дозволяє зменшити навантаження на популярні дестинації та підвищити ефективність планування [20].

4. Підтримка малого та середнього бізнесу. Туристична галузь ЄС переважно складається з малих і середніх підприємств (SMEs). Для їх підтримки запроваджуються спеціальні фінансові інструменти, грантові програми та консультаційна допомога, спрямовані на впровадження екологічних стандартів і технологій [20].

5. Екологічні стандарти та сертифікації. Важливу роль відіграють добровільні інструменти екологічного регулювання, такі як:

EU Ecolabel – система екологічного маркування туристичних послуг [21];

EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) – система екологічного менеджменту для організацій [22].

Ці інструменти дозволяють підприємствам оцінювати власний вплив на довкілля, підвищувати екологічні стандарти та формувати довіру споживачів. Вони дозволяють туристичним підприємствам оцінювати та зменшувати свій вплив на довкілля, підвищувати прозорість діяльності та приваблюють для екологічно свідомих споживачів. Такі інструменти сприяють підвищенню конкурентоспроможності туристичних дестинацій та формують довіру до європейського туристичного продукту.

Останні роки показали, що туристична галузь стикається з новими *викликами*, які потребують оновлення політики ЄС. Одним із таких викликів є проблема надмірного туризму (*overtourism*), яка призводить до перевантаження популярних DESTИНАЦІЙ, погіршення якості життя місцевого населення та деградації природних ресурсів. У відповідь на це ЄС розробляє заходи з перерозподілу туристичних потоків, розвитку альтернативних маршрутів і популяризації менш відомих регіонів.

Ще одним важливим напрямом є розвиток регенеративного туризму, який виходить за межі традиційного підходу сталості та передбачає не лише зменшення негативного впливу, а й відновлення природних і соціальних систем. Такий підхід активно підтримується новими європейськими ініціативами [23].

Крім того, значну увагу приділяють підготовці кадрів і розвитку навичок, необхідних для зеленої та цифрової трансформації. Формування «зелених компетенцій» стає важливим фактором підвищення конкурентоспроможності туристичного сектору.

Політика ЄС у сфері зеленої трансформації туристичної екосистеми характеризується системністю, комплексністю та довгостроковою орієнтацією. Вона охоплює широкий спектр інструментів – від стратегічних програм до практичних механізмів підтримки бізнесу та впровадження екологічних стандартів. Сучасний етап розвитку ЄС свідчить про поступовий перехід від концепції сталого туризму до більш глибокої зеленої трансформації, яка спрямована на досягнення кліматичної нейтральності, підвищення якості життя населення та забезпечення конкурентоспроможності європейського туристичного сектору в глобальному масштабі.

Таким чином, у межах реалізації зеленої трансформації туристичної екосистеми Європейського Союзу використовується широкий спектр політичних, економічних та інституційних інструментів (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Інструменти політики ЄС у сфері зеленої трансформації туристичної екосистеми

№	Інструмент	Сутність	Основні напрями впливу	Практичне значення
1	Європейський зелений курс (European Green Deal)	Стратегія переходу до кліматично нейтральної економіки	Декарбонізація, енергоефективність, сталий розвиток	Формує загальну політику екологізації туризму та економіки ЄС
2	Transition Pathway for Tourism	План заходів для трансформації туристичної галузі	Зелена та цифрова трансформація, стійкість	Визначає конкретні кроки переходу галузі до сталого розвитку
3	Європейська програма туризму 2030	Стратегічна рамка розвитку туризму	Зелена трансформація, цифровізація, навички, управління	Координує дії держав-членів та забезпечує довгострокове планування

Продовження табл. 1.4

№	Інструмент	Сутність	Основні напрями впливу	Практичне значення
4	EU Ecolabel	Система екологічної сертифікації	Оцінка екологічності туристичних послуг	Підвищує довіру споживачів і стимулює «зелене» виробництво
5	EMAS (Eco-Management and Audit Scheme)	Система екологічного менеджменту	Контроль і зниження впливу на довкілля	Допомагає підприємствам покращувати екологічну ефективність
6	Фінансові програми ЄС для SMEs	Гранти та інвестиційна підтримка	Екологічні інновації, модернізація інфраструктури	Сприяє впровадженню зелених технологій у туризмі
7	Політика сталої мобільності	Розвиток екологічного транспорту	Електромобілі, залізничний транспорт, мультимодальність	Зменшує вуглецевий слід туризму
8	Регулювання туристичних потоків	Заходи протидії overtourism	Перерозподіл потоків, розвиток нових дестинацій	Зменшує екологічне та соціальне навантаження

Джерело: складено автором на основі [16; 18; 20-23]

Вони охоплюють як стратегічні документи довгострокового планування, так і практичні механізми підтримки бізнесу та регулювання ринку туристичних послуг. Комплексне застосування цих інструментів дозволяє забезпечити ефективне впровадження принципів сталого розвитку, зменшення екологічного впливу туризму та підвищення конкурентоспроможності європейського туристичного сектору.

Представлені інструменти політики ЄС демонструють комплексний підхід до зеленої трансформації туристичної екосистеми, який поєднує стратегічне планування, економічне стимулювання, нормативне регулювання та систему добровільних стандартів. Їх синергічне застосування забезпечує ефективну реалізацію принципів сталого розвитку в туристичній екосистемі Європейського Союзу.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЗЕЛЕНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ЕКОСИСТЕМИ ЄС

2.1. Аналіз сучасного стану туристичної екосистеми ЄС

Туристична галузь Європейського Союзу є одним із ключових секторів економіки, що забезпечує значний внесок у формування ВВП, зайнятість населення та розвиток регіонів. У сучасних умовах її функціонування визначається впливом глобалізаційних процесів, цифрової трансформації, змін у споживчих вподобаннях туристів, а також викликів, пов'язаних із геополітичною нестабільністю та екологічними проблемами. Аналіз сучасного стану туристичної екосистеми ЄС дозволяє оцінити рівень її розвитку, визначити основні тенденції та проблеми, а також окреслити перспективи подальшого зростання й підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку туристичних послуг. Аналіз сучасного стану туристичної екосистеми ЄС пропонується здійснити за допомогою 4 ключових показників (рис.2.1).

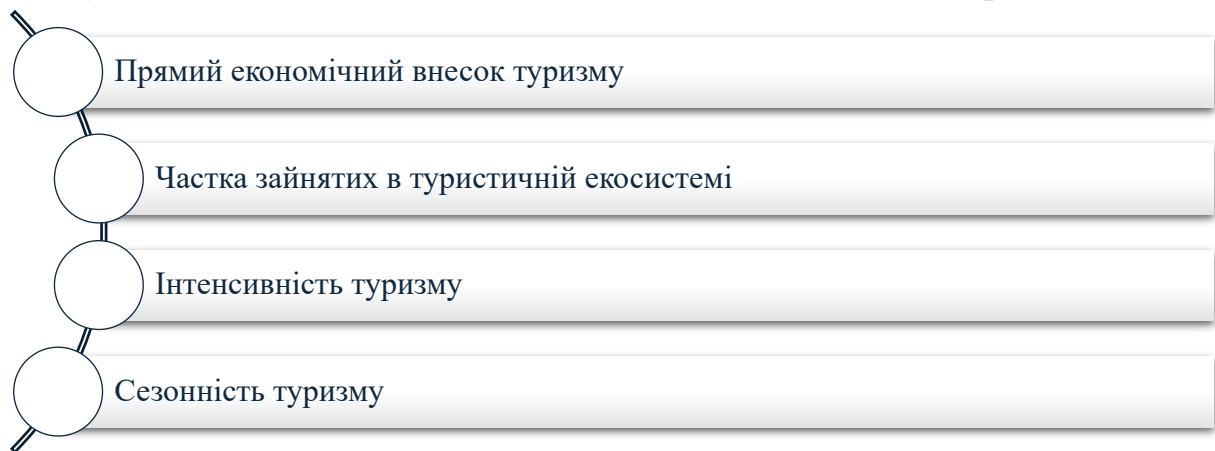

Рисунок 2.1 – Показники оцінки сучасного стану туристичної екосистеми ЄС
Джерело: побудовано автором на основі [27]

Прямий економічний внесок туризму (%). Цей показник вимірює прямий внесок туризму в економіку. Він визначається шляхом обчислення співвідношення між валовим внутрішнім продуктом (ВВП) у категоріях продукції, пов'язаних із туристичним сектором, та загальним ВВП всієї економіки. Категорії продукції, що належать до туристичного сектору, визначаються в рамках Супутникового рахунку туризму (Tourism Satellite Account, TSA). Нижчі значення показника свідчать про те, що туристичний сектор не відіграє значної ролі в економіці, тоді як вищі значення можуть вказувати на високу економічну залежність від туристичної діяльності та потенційну вразливість економіки у разі негативних впливів або кризових явищ [27, 28] (рис. 2.2, табл. А.1 (додаток А)).

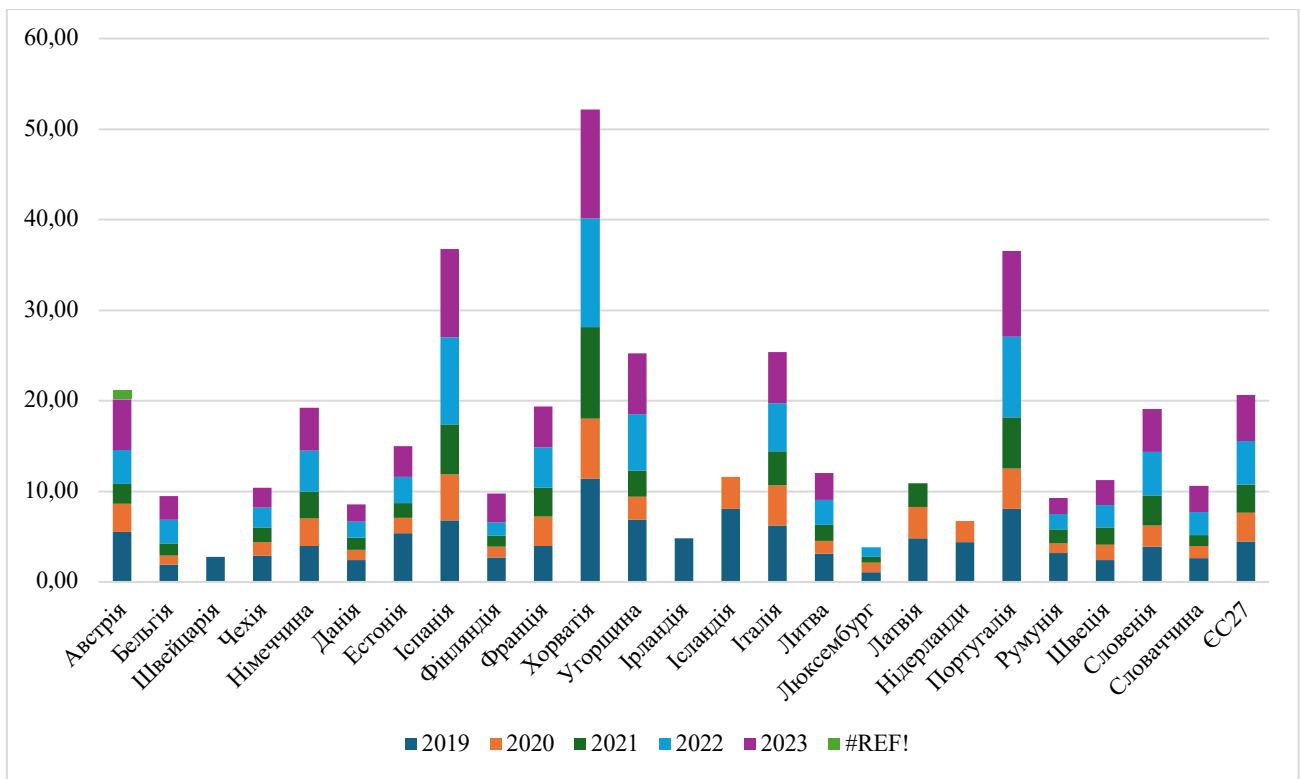

Рисунок 2.2 – Динаміка показника «Прямий економічний внесок туризму» (%) за країнами ЄС

Джерело: побудовано автором на основі [27]

Аналіз даних рис. 2.2 та табл. А.1 (додаток А), що відображає динаміку показника прямого економічного внеску туризму у ВВП країн Європейського Союзу, свідчить про суттєву диференціацію між країнами, а також про значний вплив пандемії COVID-19 на розвиток туристичної галузі.

У 2019 році, який можна вважати базовим (докризовим), найвищі значення показника спостерігалися у країнах із розвиненим туристичним сектором, зокрема Хорватії (11,4%), Іспанії (6,8%), Португалії (8,1%) та Угорщини (6,88%). Це свідчить про значну роль туризму у формуванні їх економік. Водночас у Бельгії (1,9%), Люксембурзі (1,1%) та низці інших країн показник був значно нижчим, що вказує на меншу залежність від туризму.

У 2020 році відбулося різке зниження показника практично в усіх країнах. Наприклад, в Австрії він скоротився з 5,5% до 3,1%, у Естонії – з 5,4% до 1,7%, а у Португалії – з 8,1% до 4,4%. Таке падіння пояснюється глобальними обмеженнями на подорожі та скороченням туристичних потоків. У середньому по ЄС27 показник також знизився з 4,5% до 3,12%, що підтверджує загальну кризу галузі.

У 2021 році спад тривав або спостерігалася стагнація. У більшості країн показники залишалися на низькому рівні: наприклад, в Італії – 3,74%, у

Німеччині – 2,99%, у Чехії – 1,6%. Це свідчить про затяжний характер кризи у туристичному секторі.

Починаючи з 2022 року, спостерігається відновлення туристичної діяльності. Важливо, що у ряді країн показники суттєво зросли: у Іспанії – до 9,61%, у Португалії – до 8,9%, у Хорватії – до 12,01%. Це свідчить про відновлення міжнародного туризму та активізацію внутрішніх подорожей. Середній показник по ЄС27 також зріс до 4,78%.

У 2023 році тенденція зростання продовжилася. Більшість країн досягли або перевищили докризові значення: зокрема, Іспанія (9,72%), Португалія (9,47%), Хорватія (12,02%). У середньому по ЄС27 показник підвищився до 5,11%, що вже перевищує рівень 2019 року.

Водночас варто відзначити, що країни з більш диверсифікованою економікою, такі як Німеччина (4,75%), Франція (4,52%) та Бельгія (2,58%), демонструють більш помірні значення показника, що свідчить про меншу залежність їх економік від туристичної діяльності.

Отже, аналіз показує, що туристична галузь ЄС характеризується значною міжкраїнною диференціацією за рівнем економічної залежності. Пандемія COVID-19 спричинила суттєве, але тимчасове падіння показників, після чого відбулося поступове відновлення з тенденцією до перевищення докризових значень у провідних туристичних країнах. Це підтверджує високу адаптивність галузі, однак водночас вказує на її вразливість до зовнішніх кризових факторів.

Частка зайнятих в туристичній екосистемі (%). Цей показник вимірює загальний внесок туристичної екосистеми у зайнятість населення. Він визначається шляхом ділення загальної кількості зайнятих у туристичній екосистемі на загальну чисельність зайнятих в економіці відповідної країни. Надто низькі значення показника свідчать про те, що туристична екосистема не відіграє суттєвої ролі у забезпеченні зайнятості в конкретній країні, тоді як надто високі значення можуть вказувати на значну залежність зайнятості від туристичної діяльності та потенційну вразливість у разі криз або негативних впливів у цьому секторі [27, 28] (рис. 2.3, табл. А.2 (додаток А)).

Аналіз даних рис 2.3 та табл. А.2 (додаток А) свідчить про суттєві відмінності у частці зайнятості в туристичній екосистемі серед країн Європейського Союзу, а також про значний вплив пандемії COVID-19 на ринок праці у сфері туризму.

У 2019 році (докризовий період) найвищі значення показника спостерігалися в країнах із високою туристичною спеціалізацією, зокрема Мальта (19,8%), Греція (18,53%), Португалія (16,09%), Кіпр (16,1%) та Ірландія (14,89%). Це свідчить про значну роль туристичної галузі у формуванні зайнятості населення цих країн. Водночас найнижчі показники були зафіксовані у Польщі (4,26%), Румунії (5,31%) та Чехії (6,54%), що вказує на меншу залежність їх ринку праці від туризму.

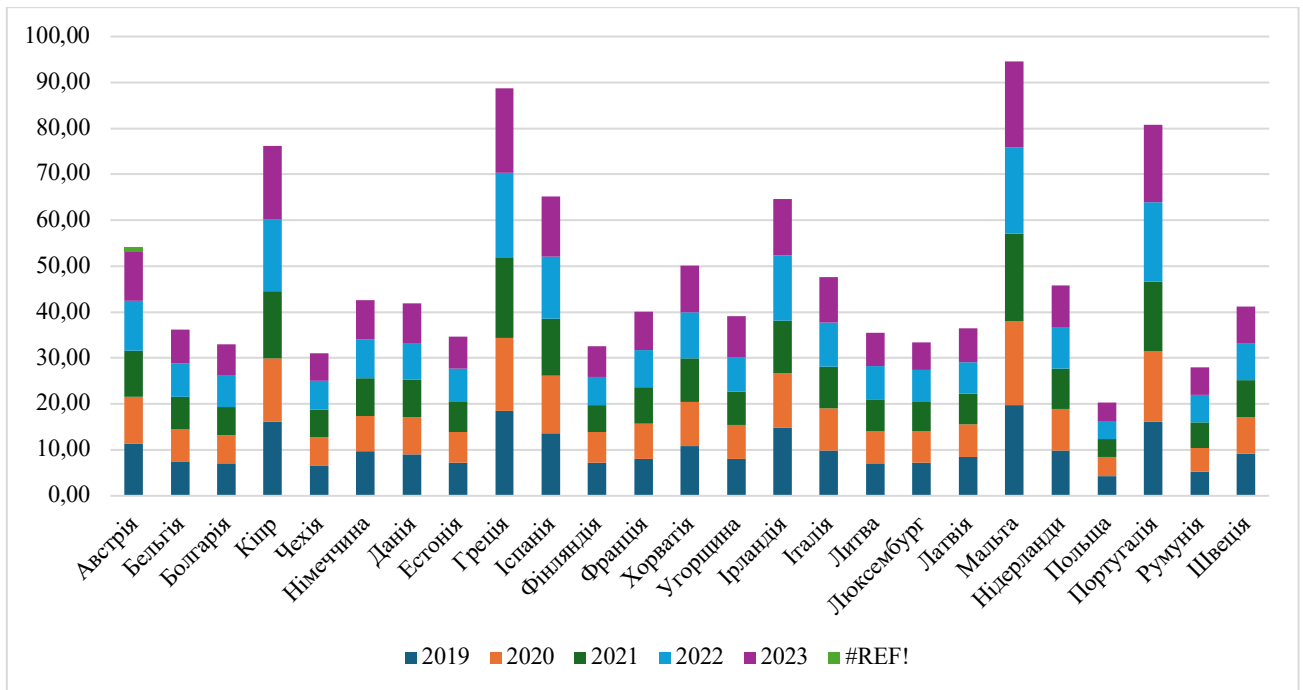

Рисунок 2.3 – Динаміка показника «Частка зайнятих в туристичній екосистемі» (%) за країнами ЄС

Джерело: побудовано автором на основі [27]

У 2020 році відбулося загальне зниження показника в усіх країнах ЄС. Наприклад, у Ірландії частка зайнятих скоротилася з 14,89% до 11,85%, у Кіпрі – з 16,1% до 13,84%, а в Греції – з 18,53% до 15,8%. У середньому по ЄС27 показник зменшився з 9,39% до 8,42%, що підтверджує негативний вплив пандемії на зайнятість у туристичній сфері. У 2021 році в більшості країн зниження продовжувалося або спостерігалася стагнація. Наприклад, у Іспанії показник знизився до 12,4%, у Італії – до 9,11%, а у Фінляндії – до 5,83%. Це свідчить про затягнутий характер кризи на ринку туристичної зайнятості.

Починаючи з 2022 року ситуація почала покращуватися. У більшості країн відбулося відновлення зайнятості: у Португалії показник зріс до 17,25%, у Іспанії – до 13,44%, у Греції – до 18,41%. Середній показник по ЄС27 також зріс до 8,98%, що свідчить про активізацію туристичної діяльності. У 2023–2024 роках спостерігається стабілізація та подальше зростання показника. Зокрема, у 2024 році найвищі значення знову демонструють Мальта (18,76%), Греція (18,54%), Португалія (17,77%) та Кіпр (16,21%), що підтверджує їх високу залежність від туризму. У той же час у країнах із більш диверсифікованою економікою, таких як Німеччина (8,4%), Бельгія (7,52%) та Польща (4,21%), показники залишаються нижчими.

Варто також відзначити стабільність показника у таких країнах, як Австрія (10,89% у 2024 р.) та Італія (10,08%), де туристична галузь має значну, але не домінуючу роль у зайнятості. Загалом по ЄС27 у 2024 році показник становить 9,33%, що майже відповідає рівню 2019 року (9,39%), свідчаючи про повне

відновлення ринку праці у туристичному секторі. Отже, аналіз таблиці 2.2 показує, що країни з високою часткою зайнятості в туризмі (Мальта, Греція, Португалія, Кіпр) є найбільш залежними від цієї галузі та більш вразливими до кризових явищ. Натомість країни з нижчими показниками (Польща, Румунія, Чехія) характеризуються більш диверсифікованою економікою та вищою стійкістю. Пандемія COVID-19 спричинила помітний спад зайнятості, проте у 2022–2024 рр. відбулося її поступове відновлення до докризового рівня.

Інтенсивність туризму (кількість ночівель / на душу населення). Інтенсивність туризму розраховується шляхом ділення загальної кількості ночівель у туристичних засобах розміщення на чисельність постійного населення. Цей показник відображає рівень економічної залежності від туризму, а також може свідчити про явище надмірного туризму (overtourism), перевантаження ресурсів і вразливість до змін попиту у разі дуже високих значень. Натомість дуже низькі значення показника свідчать про низький рівень туристичної активності, що може бути пов'язано з невисокою привабливістю туристичного напрямку або нереалізованим потенціалом розвитку туризму. Туристичні напрямки, в яких значення показника наближене до середнього рівня по ЄС27, вважаються такими, що мають більш збалансований рівень залежності від туристичної діяльності [27, 28] (рис. 2.4, табл. А.3 (додаток А).

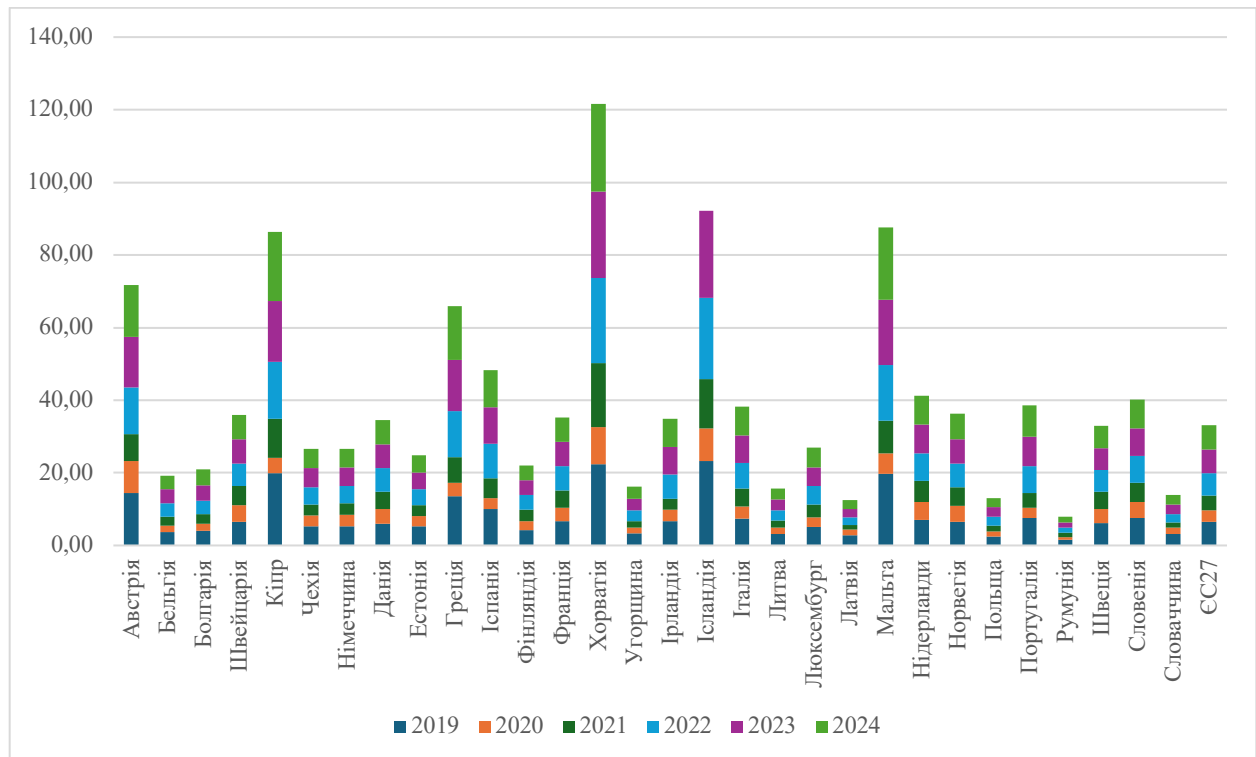

Рисунок 2.4 – Динаміка показника «Інтенсивність туризму» за країнами ЄС
Джерело: побудовано автором на основі [27]

Аналіз даних рис. 2.4, табл. А.3 (додаток А) яка характеризує інтенсивність туризму (кількість ночівель на одну особу), свідчить про значну диференціацію рівня туристичної активності серед країн Європейського Союзу та істотний вплив кризових явищ на динаміку показника.

У 2019 році (докризовий період) найвищі значення інтенсивності туризму спостерігалися у країнах із яскраво вираженою туристичною спеціалізацією, зокрема Хорватії (22,45 ночівель/особу), Ісландії (23,31), Кіпрі (19,93) та Мальті (19,66). Це свідчить про надзвичайно високу концентрацію туристичних потоків відносно чисельності населення та потенційні ризики перевантаження інфраструктури. Водночас найнижчі значення були характерні для Румунії (1,54), Польщі (2,46) та Латвії (2,88), що вказує на недостатній рівень розвитку туристичного сектору або наявність нереалізованого потенціалу. У 2020 році відбулося різке скорочення показників у всіх країнах ЄС. Наприклад, у Кіпрі значення зменшилося з 19,93 до 4,18, у Хорватії – з 22,45 до 10,07, а в Іспанії – з 9,97 до 3,05. У середньому по ЄС27 показник знизився з 6,44 до 3,19, що більш ніж у два рази менше докризового рівня. Це пов'язано з обмеженнями на подорожі та різким падінням міжнародного туризму під час пандемії COVID-19.

У 2021 році в більшості країн зберігалася кризова ситуація, хоча у деяких державах спостерігалася часткове відновлення. Зокрема, у Іспанії показник зріс до 5,47, у Італії – до 4,89, а у Кіпрі – до 10,82. Однак у порівнянні з 2019 роком значення залишалися значно нижчими. Починаючи з 2022 року, відбувається активне відновлення інтенсивності туризму. Наприклад, у Хорватії показник зріс до 23,34, перевищивши докризовий рівень, у Кіпрі – до 15,62, а у Греції – до 12,71. Середній показник по ЄС також збільшився до 6,16, наблизившись до значень 2019 року. У 2023–2024 роках спостерігається подальша стабілізація та зростання. Так, у 2024 році найбільші значення знову демонструють Хорватія (24,16), Мальта (19,89), Кіпр (18,94) та Греція (14,7). Це підтверджує їх високий рівень залежності від туристичних потоків. Водночас у країнах із помірними значеннями, таких як Німеччина (5,18), Франція (6,67) та Швеція (6,06), спостерігається більш збалансований розвиток туризму.

У середньому по ЄС27 у 2024 році інтенсивність туризму становить 6,69, що перевищує рівень 2019 року (6,44) і свідчить про повне відновлення туристичної активності після кризи. Отже, аналіз показує, що країни з найбільшою інтенсивністю туризму (Хорватія, Ісландія, Кіпр, Мальта) характеризуються високою економічною залежністю від туристичної галузі та потенційними ризиками overtourism. Натомість країни з низькими показниками (Румунія, Польща, Латвія) мають значний потенціал для розвитку туризму. Пандемія COVID-19 спричинила різке падіння туристичної активності, однак у 2022–2024 роках відбулося швидке відновлення з тенденцією до перевищення докризових значень.

Сезонність туризму (%). Цей показник вимірює часову концентрацію туристичної діяльності протягом року, що дозволяє виявити нерівномірність

навантаження та економічної активності, а також вразливість до коливань попиту. Високий рівень сезонності може негативно впливати на соціально-економічну стійкість туристичної галузі. Показник розраховується як частка кількості ночівель у трьох найбільш відвідуваних місяцях відносно загальної кількості ночівель за рік для кожного туристичного напрямку. Перевага надається низьким значенням показника, оскільки вони свідчать про більш рівномірний розподіл туристичного попиту протягом року та, відповідно, низький рівень сезонності [27, 28] (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Динаміка показника «Сезонність туризму» (%) за країнами ЄС

Країна	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Австрія	0.36	0.54	0.6	0.37	0.36	0.37
Бельгія	0.37	0.56	0.47	0.38	0.36	0.37
Болгарія	0.64	0.71	0.81	0.76	0.8	0.57
Швейцарія	0.35	0.47	0.41	0.36	0.35	0.35
Кіпр	0.43	0.5	0.57	0.46	0.43	0.43
Чехія	0.37	0.57	0.6	0.41	0.38	0.38
Німеччина	0.35	0.48	0.51	0.37	0.35	0.34
Данія	0.46	0.57	0.53	0.47	0.44	0.43
Естонія	0.38	0.45	0.53	0.58	0.5	0.37
Греція	0.57	0.72	0.7	0.59	0.57	0.57
Іспанія	0.4	0.53	0.52	0.41	0.39	0.38
Фінляндія	0.35	0.43	0.41	0.35	0.34	0.34
Франція	0.47	0.6	0.58	0.48	0.46	0.45
Хорватія	0.73	0.86	0.82	0.73	0.71	0.69
Угорщина	0.4	0.56	0.55	0.41	0.4	0.39
Ірландія	0.34	0.59	0.56	0.43	0.38	0.4
Ісландія	0.42	0.57	0.57	0.46	0.43	0.52
Італія	0.49	0.65	0.63	0.51	0.47	0.46
Литва	0.39	0.49	0.48	0.4	0.39	0.39
Люксембург	0.41	0.47	0.45	0.44	0.43	0.42
Латвія	0.38	0.49	0.49	0.42	0.41	0.41
Мальта	0.33	0.54	0.49	0.36	0.33	0.33
Нідерланди	0.39	0.53	0.46	0.4	0.38	0.38
Норвегія	0.45	0.52	0.51	0.45	0.44	0.43
Польща	0.39	0.51	0.52	0.39	0.37	0.37
Португалія	0.38	0.48	0.5	0.4	0.37	0.37
Румунія	0.42	0.54	0.52	0.43	0.42	0.43
Швеція	0.45	0.46	0.49	0.46	0.44	0.44
Словенія	0.45	0.65	0.61	0.49	0.46	0.46
Словаччина	0.36	0.54	0.61	0.39	0.37	0.36
ЄС27	0.43	0.55	0.57	0.45	0.42	0.42

Джерело: побудовано автором на основі [27]

Аналіз даних таблиці 2.1, що характеризує сезонність туризму, свідчить про суттєві відмінності між країнами ЄС за рівнем концентрації туристичних потоків протягом року, а також про значний вплив пандемії COVID-19 на зміну сезонної структури попиту. У 2019 році (докризий період) найвищі значення показника, що свідчать про високу сезонність, були характерні для країн із літньою туристичною спеціалізацією. Зокрема, Хорватія (0,73), Болгарія (0,64) та Греція (0,57) демонстрували значну концентрацію туристичних потоків у декількох пікових місяцях. Це вказує на нерівномірність використання туристичної інфраструктури та підвищені ризики для економічної стабільності. Водночас найнижчі значення спостерігалися у Мальти (0,33), Ірландії (0,34), Німеччини (0,35) та Фінляндії (0,35), що свідчить про більш рівномірний розподіл туристичної активності протягом року.

У 2020 році відбулося різке зростання сезонності в більшості країн. Наприклад, у Хорватії показник зріс до 0,86, у Греції – до 0,72, а у Болгарії – до 0,71. Це пояснюється концентрацією туристичних поїздок у короткий період після зняття частини обмежень, що посилює нерівномірність туристичних потоків. В середньому по ЄС27 показник зріс з 0,43 до 0,55, що підтверджує загальноєвропейську тенденцію посилення сезонності. У 2021 році високий рівень сезонності зберігався. Найбільш показовими є значення у Болгарії (0,81), Хорватії (0,82) та Греції (0,7), що свідчить про значну залежність від короткого туристичного сезону. У середньому по ЄС27 показник зріс до 0,57, що є максимальним значенням за досліджуваний період.

Починаючи з 2022 року, спостерігається поступове зниження сезонності та повернення до більш збалансованої структури туристичних потоків. Наприклад, у Хорватії показник знизився до 0,73, у Греції – до 0,59, а у Італії – до 0,51. Середній показник по ЄС також зменшився до 0,45, що свідчить про стабілізацію туристичного ринку. У 2023–2024 роках ця тенденція посилюється. У 2024 році значення показника для більшості країн наближаються до докризового рівня або навіть нижчі за нього. Зокрема, Хорватія (0,69) та Болгарія (0,57) залишаються країнами з найвищою сезонністю, тоді як Мальта (0,33), Німеччина (0,34) та Фінляндія (0,34) демонструють найнижчі значення.

У середньому по ЄС27 у 2024 році показник становить 0,42, що нижче значення 2019 року (0,43), тобто сезонність дещо зменшилася, а туристична активність стала більш рівномірною протягом року. Таким чином, сезонність залишається важливим фактором стійкості туристичної екосистеми ЄС, оскільки її високий рівень підвищує ризики для економіки та ефективності використання ресурсів.

Проведений аналіз сучасного стану туристичної галузі Європейського Союзу дозволяє зробити висновок про її вагомий роль у соціально-економічному розвитку країн, а також про значну диференціацію показників залежно від рівня туристичної спеціалізації економік.

Встановлено, що у докризовому 2019 році найбільш високі значення прямих економічних ефектів, інтенсивності туризму та частки зайнятості характерні для туристично орієнтованих країн, зокрема Хорватії, Кіпру, Мальти, Греції та Ісландії, що свідчить про їх значну залежність від туристичної діяльності. Натомість країни з диверсифікованою економікою (Німеччина, Бельгія, Польща, Румунія) демонструють стабільні, але нижчі показники, що вказує на меншу роль туризму у формуванні ВВП та зайнятості.

Пандемія COVID-19 у 2020–2021 роках спричинила різке скорочення всіх ключових показників: прямого внеску туризму у ВВП, рівня зайнятості, інтенсивності туристичних потоків та одночасне зростання сезонності. Це підтверджує високу вразливість туристичної галузі до зовнішніх шоків, особливо у країнах із високим рівнем спеціалізації.

Починаючи з 2022 року, у більшості країн ЄС спостерігається поступове відновлення туристичної діяльності, що проявляється у зростанні всіх досліджуваних показників та наближенні їх до докризового рівня. У 2023–2024 роках у ряді держав, зокрема Хорватії та Мальті, показники навіть перевищують значення 2019 року, що свідчить про високу здатність галузі до відновлення та адаптації.

Окремо слід відзначити, що у післякризовий період відбувається поступове зниження сезонності туризму та більш рівномірний розподіл туристичних потоків протягом року, що позитивно впливає на стійкість туристичної екосистеми. Водночас у низці країн (Хорватія, Болгарія, Греція) сезонна концентрація залишається високою, що створює додаткові економічні ризики.

Таким чином, туристична галузь ЄС характеризується високим рівнем розвитку, але водночас значною нерівномірністю та чутливістю до кризових явищ. Отримані результати свідчать про необхідність впровадження політики диверсифікації туристичних потоків, зменшення сезонності та підвищення стійкості галузі, що є ключовими умовами її подальшої зеленої трансформації.

2.2. Оцінка зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС на підставі показників EU Tourism Dashboard

Оцінка процесів зеленої трансформації туристичної екосистеми Європейського Союзу потребує використання сучасних аналітичних інструментів і систем показників, які дозволяють комплексно вимірювати рівень сталого розвитку галузі. Одним із ключових інструментів такого виду є EU Tourism Dashboard – аналітична платформа, розроблена Європейською Комісією для моніторингу стану та динаміки туристичної галузі в контексті зеленої та цифрової трансформації. Вона поєднує статистичні дані з різних джерел та трансформує їх у систему індикаторів, релевантних для формування політики та стратегічного управління туризмом [25].

EU Tourism Dashboard дозволяє оцінити розвиток туристичної екосистеми за трьома ключовими напрямками, що відповідають політиці ЄС: екологічним (green), цифровим (digital) та соціально-економічним (socio-economic) [25]. Зокрема, екологічні показники відображають рівень енергоспоживання, інтенсивність транспортних викидів, якість природних ресурсів та інші аспекти впливу туризму на довкілля, що є важливими для аналізу процесів зеленої трансформації [25]. Завдяки цьому стає можливим здійснення порівняльного аналізу країн ЄС і визначення їхнього прогресу у досягненні цілей сталого розвитку та кліматичної нейтральності.

Особливістю цього інструменту є можливість інтеграції даних різного рівня – від національного до регіонального та навіть місцевого, що забезпечує детальний аналіз туристичних процесів та дозволяє виявляти диспропорції розвитку [25]. Крім того, EU Tourism Dashboard містить понад 30 індикаторів, які охоплюють як традиційні статистичні показники туристичної діяльності, так і нові індикатори, пов'язані з екологічною стійкістю та соціальною відповідальністю [26].

Таким чином, використання EU Tourism Dashboard як аналітичної бази дозволяє здійснити комплексну оцінку зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС, визначити ключові тенденції, проблеми та перспективи розвитку галузі в умовах переходу до сталих моделей функціонування.

Екологічні показники, представлені в системі EU Tourism Dashboard, відіграють ключову роль у оцінці рівня зеленої трансформації туристичної екосистеми Європейського Союзу, оскільки дозволяють кількісно вимірювати вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище. До таких показників належать, зокрема, інтенсивність викидів від авіаційного транспорту, рівень енергоспоживання у туристичному секторі, частка використання сталих видів транспорту (наприклад, залізничного), а також екологічні характеристики туристичних дестинацій, такі як якість водних ресурсів або стан природних територій [25]. Аналіз цих показників дає змогу визначити, наскільки ефективно країни ЄС впроваджують принципи екологізації туризму та скорочують негативний вплив туристичних потоків на довкілля. Важливою особливістю є те, що екологічні індикатори інтегруються з іншими групами показників (цифровими та соціально-економічними), що забезпечує комплексний підхід до оцінки сталого розвитку галузі. Таким чином, екологічний блок EU Tourism Dashboard виступає важливим аналітичним інструментом для моніторингу досягнення цілей кліматичної нейтральності та розвитку сталого туризму в Європейському Союзі.

Пріоритетний напрям «Зелена трансформація» Інформаційної панелі ЄС з туризму включає 7 індикаторів (рис. 2.5, табл. 2.5).

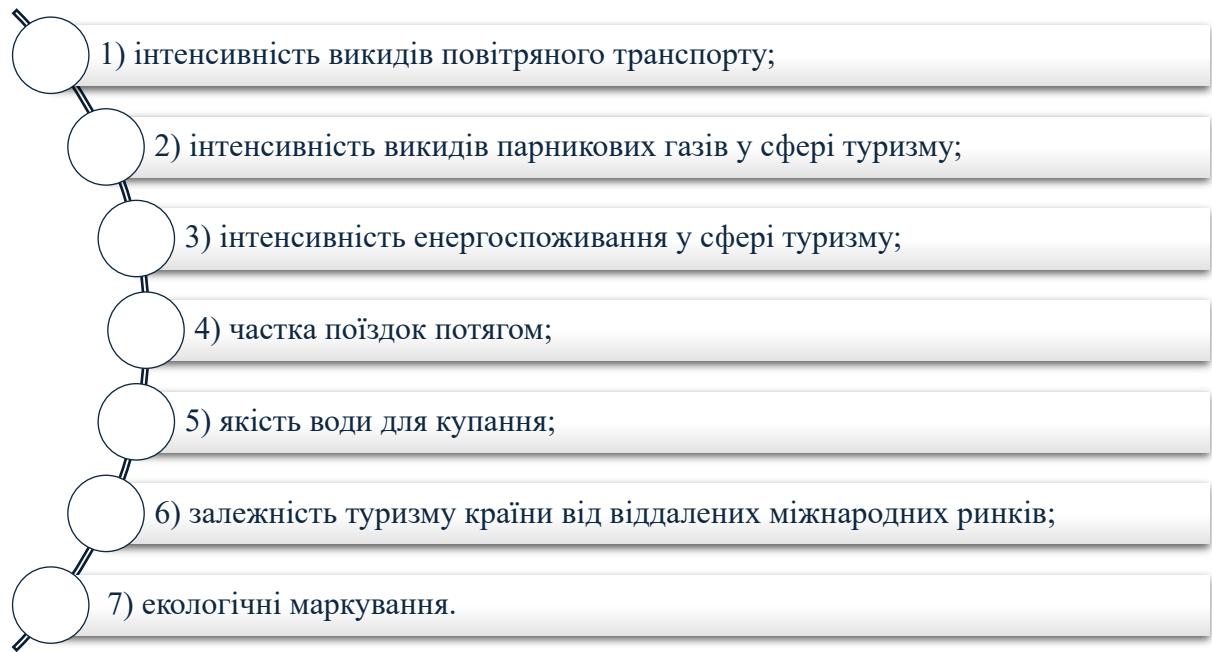

Рисунок 2.5 – Індикатори Інформаційної панелі ЄС з туризму за пріоритетним напрямом «Зелена трансформація»

Джерело: побудовано автором на основі [27]

Наведені в табл. 2.2 індикатори зеленої трансформації туристичної екосистеми Європейського Союзу дозволяють комплексно оцінити екологічний вплив туристичної діяльності та рівень впровадження принципів сталого розвитку.

Таблиця 2.2 - Індикатори Інформаційної панелі ЄС з туризму за пріоритетним напрямом «Зелена трансформація»

Індикатори за пріоритетним напрямом «Зелений перехід»	Джерело походження інформації	Одиниці виміру
1. Інтенсивність викидів повітряного транспорту	Eurocontrol, Eurostat	кг CO ₂ / пасажир
2. Інтенсивність викидів парникових газів у сфері туризму	Eurostat	тонн CO ₂ -екв / млн євро
3. Інтенсивність енергоспоживання у сфері туризму		TJ / млн євро
4. Частка поїздок потягом		%
5. Якість води для купання	EEA	%
6. Залежність туризму країни від віддалених міжнародних ринків	Eurostat	%
7. Екологічні маркування	EMAS, EU Ecolabel.	кількість

Джерело: [29]

Індикатори охоплюють різні аспекти функціонування туристичної галузі – від інтенсивності викидів і енергоспоживання до рівня використання екологічно чистого транспорту та якості природного середовища. Особливу увагу приділено показникам, що характеризують декарбонізацію туризму, зокрема викиди від повітряного транспорту та загальні парникові викиди у сфері туризму. Водночас індикатори якості води та екологічного маркування відображають стан природних ресурсів і рівень впровадження екологічних стандартів у діяльність туристичних підприємств. Застосування таких показників у межах EU Tourism Dashboard забезпечує можливість порівняння країн ЄС, виявлення дисбалансів і визначення пріоритетних напрямів подальшої зеленої трансформації туристичної екосистеми.

Інтенсивність викидів повітряного транспорту. Показник є оцінкою середньої кількості викидів CO₂ на одного авіапасажира в країні. Він розраховується шляхом ділення кількості CO₂, що викидається всіма пасажирськими рейсами, на кількість пасажирів протягом року. Обсяги викидів і кількість авіапасажирів пов'язані з аеропортом вильоту. Таким чином, показник враховує для кожного аеропорту як мешканців, які вилітають у туристичне місце, так і туристів, які повертаються додому. Нижчі значення показника вказують на менші викиди на одного пасажирів [27, 28] (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Динаміка індикатора «Інтенсивність викидів повітряного транспорту»

Країна	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Австрія	84.43	110.76	108.46	78.99	75.23	77.33
Бельгія	107.4	227.28	202.62	111.96	93.11	112.36
Болгарія	65.89	106.51	97.16	67.77	62.26	63.03
Швейцарія	100.92	140.46	130.11	101.46	98.92	99.27
Кіпр	87.52	132.71	103.54	81.29	76.84	79.3
Чехія	72.6	98.66	99.49	68.19	66.74	69.73
Німеччина	117.36	172.81	159.15	120.86	113.91	119.79
Данія	86.78	119.33	118.62	80.87	76.03	78.21
Естонія	59.5	82.64	100.59	64.68	57.06	56.99
Греція	76.55	84.46	86.7	73.29	71.11	70.65
Іспанія	93.26	129.71	112.19	88.82	84.24	86.94
Фінляндія	112.98	172.26	193.55	124.44	122.47	121.6
Франція	134.45	191.78	177.64	132.7	127.89	130.42
Хорватія	64.19	94.49	76.69	60.74	56.67	57.41
Угорщина	62.58	92.49	86.25	63.57	65.09	72.99
Ірландія	84.4	138.7	126.27	83.34	78.65	78.34
Ісландія	135.09	187.0	189.5	130.42	122.06	121.58
Італія	87.67	112.58	99.3	78.83	77.0	81.12
Литва	57.58	89.88	83.61	63.41	59.66	59.33
Люксембург	119.63	226.59	225.85	98.36	59.97	137.14
Латвія	61.14	89.68	99.62	63.22	58.68	57.01

Продовження табл. 2.3

Країна	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Мальта	69.46	105.38	93.02	61.67	57.09	57.44
Нідерланди	127.36	239.68	219.09	130.4	121.55	124.43
Норвегія	74.37	108.2	99.69	70.22	65.48	67.15
Польща	67.18	89.45	88.26	68.94	65.13	67.11
Португалія	93.89	121.25	112.69	89.91	86.6	88.56
Румунія	66.43	89.54	80.37	62.49	57.72	59.98
Швеція	83.34	110.91	98.6	80.86	74.46	73.4
Словенія	16.96	145.47	171.84	74.38	66.17	64.34
Словаччина	16.07	121.31	198.72	65.68	60.45	64.76
ЄС27	99.69	146.61	131.82	96.89	91.68	94.8

Джерело: побудовано автором на основі [27]

Аналіз показників, представлених у табл. 2.3, дозволяє не лише зафіксувати міжкраїнові відмінності, але й визначити ключові закономірності зеленої трансформації туристичної екосистеми в межах Європейського Союзу. Насамперед варто відзначити, що країни Північної Європи (зокрема Швеція, Данія, Фінляндія) та частина країн Західної Європи демонструють стабільно високі значення за більшістю екологічних індикаторів. Це свідчить про системний характер їхньої екологічної політики, орієнтованої на зниження викидів, розвиток енергоефективності та активне впровадження принципів циркулярної економіки. Високий рівень використання сталого транспорту, зокрема залізничного, підтверджує пріоритетність декарбонізації туристичних перевезень у цих країнах.

Натомість країни Південної та Східної Європи характеризуються більш диференційованими результатами. У деяких із них, попри значний туристичний потенціал (наприклад, Італія, Греція, Іспанія), спостерігається підвищена інтенсивність викидів, особливо у сегменті авіаційного транспорту, що зумовлено високою часткою міжнародного туризму та сезонністю туристичних потоків. Водночас у країнах Центральної та Східної Європи (Польща, Румунія, Болгарія) відзначаються нижчі показники впровадження екологічних стандартів і сертифікацій, що може бути наслідком обмежених фінансових ресурсів, технологічного відставання та недостатнього рівня державної підтримки зелених ініціатив.

Окремої уваги заслуговують показники енергоспоживання та вуглецевої інтенсивності туристичної галузі. Вищі значення цих індикаторів у низці країн свідчать про збереження енергоємних моделей функціонування туристичної інфраструктури, що потребує подальшої модернізації та впровадження енергоефективних технологій. Разом з тим, позитивною тенденцією є поступове зростання кількості екологічних маркувань (EMAS, EU Ecolabel), що відображає посилення екологічної свідомості як серед підприємств туристичної сфери, так і серед споживачів туристичних послуг.

Загалом отримані результати підтверджують, що процес зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС має нерівномірний характер і залежить від рівня економічного розвитку, інституційної спроможності та ефективності національної політики. Водночас простежується чітка тенденція до поступового підвищення екологічних стандартів у всіх країнах ЄС, що свідчить про ефективність наднаціональної політики та стратегій, спрямованих на досягнення кліматичної нейтральності та сталого розвитку туризму.

Інтенсивність викидів парникових газів у сфері туризму. Показник вимірює інтенсивність викидів парникових газів туристичною екосистемою (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Динаміка індикатора «Інтенсивність викидів парникових газів у сфері туризму»

Країна	2019	2020	2021	2022	2023
Австрія	39.52	41.79	38.11	34.57	29.7
Бельгія	128.93	184.69	153.03	85.72	84.48
Болгарія	96.76	95.34	94.26	89.94	74.16
Кіпр	69.67	146.51	74.33	62.02	57.34
Чехія	47.51	44.87	53.11	39.37	34.62
Німеччина	70.66	75.2	66.38	57.86	55.39
Данія	38.21	41.71	47.95	32.88	29.09
Естонія	59.12	91.14	61.68	47.08	49.15
Греція	56.47	51.89	28.15	17.57	15.17
Іспанія	72.79	103.38	81.17	54.78	47.24
Фінляндія	62.6	71.18	74.62	63.17	92.41
Франція	82.81	106.25	94.38	62.05	58.83
Хорватія	64.14	119.22	79.26	60.29	56.84
Угорщина	74.06	69.12	74.23	70.8	64.64
Ірландія	52.39	66.87	47.31	30.44	30.22
Італія	60.51	84.02	69.73	45.48	38.35
Литва	73.21	55.06	91.96	67.27	58.31
Люксембург	55.09	32.01	35.42	41.85	38.64
Латвія	73.9	82.08	63.49	54.71	48.39
Мальта	28.4	27.54	31.24	36.23	23.56
Нідерланди	98.79	132.81	97.26	72.25	73.28
Польща	98.0	132.18	120.12	78.11	73.06
Португалія	55.99	67.83	51.13	39.09	32.6
Румунія	151.45	211.1	174.44	153.1	126.7
Швеція	17.06	20.25	19.99	15.83	15.77
Словенія	125.11	149.94	113.28	101.76	92.86
Словаччина	114.56	120.67	129.72	99.44	94.73
ЄС27	71.15	88.04	75.62	54.99	50.36

Джерело: побудовано автором на основі [27]

Показник розраховується шляхом ділення загальної кількості викидів парникових газів у тонах CO₂-еквіваленту на валову додану вартість (у мільйонах євро у постійних цінах 2015 року) у секторах НАСЕ, які є частиною екосистеми туризму. Розглядаються наступні парникові гази: CO₂ і N₂O, CH₄, HFC, PFC, SF₆, NF₃, усі в еквіваленті CO₂. Нижчі значення показника вказують на менший внесок туристичної екосистеми у викиди парникових газів і забруднення повітря [27, 28].

Аналіз даних, представлених у табл. 2.7, дозволяє оцінити стан розвитку туристичної екосистеми Європейського Союзу за відповідним напрямом індикаторів (цифровим / соціально-економічним), що доповнює комплексну характеристику зеленої трансформації галузі. Отримані результати свідчать про суттєві міжкраїнові відмінності, які обумовлені рівнем економічного розвитку, ступенем цифровізації, інституційною спроможністю та особливостями туристичної спеціалізації.

Зокрема, країни Західної та Північної Європи демонструють вищі значення більшості показників, що пов'язано з високим рівнем інноваційного розвитку, розвиненою інфраструктурою та ефективною державною політикою у сфері туризму. Це проявляється у більш активному впровадженні цифрових технологій, кращому управлінні туристичними потоками, а також у високих показниках якості туристичних послуг і рівня зайнятості в галузі. Такі результати свідчать про здатність цих країн ефективно поєднувати економічне зростання з принципами сталого розвитку.

Водночас країни Центральної та Східної Європи характеризуються більш стриманими показниками, що зумовлено як обмеженими фінансовими ресурсами, так і меншою інтеграцією сучасних технологій у туристичну діяльність. У деяких випадках це проявляється у нижчому рівні цифровізації туристичних послуг, меншій ефективності управління DESTINACIAMI та нерівномірному розвитку туристичної інфраструктури.

Важливою тенденцією, яка простежується за результатами аналізу, є поступове зближення показників між країнами ЄС, що свідчить про ефективність реалізації спільних європейських політик і програм підтримки. Зокрема, впровадження цифрових платформ, розвиток інноваційних сервісів і підтримка малого та середнього бізнесу сприяють підвищенню загального рівня конкурентоспроможності туристичної галузі.

Загалом результати аналізу таблиці 2.4 підтверджують, що зелена трансформація туристичної екосистеми ЄС є багатовимірним процесом, у якому екологічні зміни тісно пов'язані з цифровими та соціально-економічними перетвореннями. Саме комплексна взаємодія цих факторів визначає ефективність переходу до сталих моделей розвитку туризму в Європейському Союзі.

. Показник вимірює енергоспоживання туристичної екосистеми. Він розраховується шляхом ділення загальної кількості енергії в тераджоулях (ТДж) на валову додану вартість (у мільйонах євро в постійних цінах 2015 року) у

секторах NACE, які є частиною індустриальної екосистеми туризму. Нижчі значення бажані, оскільки вони вказують на вищу енергоефективність [27, 28] (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Динаміка індикатора «Інтенсивність енергоспоживання у сфері туризму»

Країна	2019	2020	2021	2022
Австрія	1.64	1.8	1.77	1.62
Бельгія	3.64	4.78	4.11	2.82
Болгарія	11.87	12.41	12.19	11.53
Кіпр	2.77	5.41	3.09	2.56
Чехія	5.06	5.79	5.63	4.29
Німеччина	2.26	2.37	2.11	1.81
Данія	2.51	2.61	3.09	2.43
Естонія	3.39	3.72	4.09	5.11
Греція	2.63	2.75	1.69	1.08
Іспанія	1.95	2.96	2.19	1.64
Фінляндія	2.74	3.03	3.44	3.44
Франція	2.79	3.47	3.23	2.44
Хорватія	2.35	4.09	2.68	2.09
Угорщина	3.57	3.84	3.54	3.47
Ірландія	1.7	2.08	1.41	1.2
Італія	2.85	3.93	3.08	2.29
Литва	4.84	5.18	6.48	3.61
Люксембург	1.85	1.54	1.31	1.11
Латвія	3.45	3.66	3.15	2.55
Мальта	0.73	0.7	0.8	0.99
Нідерланди	2.46	3.36	2.61	2.08
Польща	3.53	4.96	4.12	3.04
Португалія	3.68	4.38	3.49	2.7
Румунія	3.34	3.94	2.59	3.48
Швеція	1.14	1.33	1.4	1.26
Словенія	2.98	3.08	2.76	2.89
Словаччина	2.36	2.48	2.94	2.65
ЄС27	2.5	3.06	2.51	2.12

Джерело: побудовано автором на основі [27]

Аналіз даних, представлених у табл. 2.8, дозволяє узагальнити результати оцінки зеленої трансформації туристичної екосистеми країн Європейського Союзу та виявити ключові тенденції її розвитку. Представлені показники відображають інтегральний рівень впровадження принципів сталого розвитку в туристичній сфері та дають змогу оцінити ефективність екологічної, цифрової та соціально-економічної політики в різних країнах ЄС.

За результатами аналізу можна виділити групу країн-лідерів, які демонструють високий рівень розвитку за більшістю індикаторів. До цієї групи,

як правило, належать країни Північної та Західної Європи, що характеризуються системним підходом до реалізації зеленої політики, значними інвестиціями в інновації та високим рівнем інституційного розвитку. У цих країнах спостерігається ефективне поєднання екологічних стандартів, енергоефективності, цифровізації туристичних послуг і високого рівня якості життя населення.

Водночас серед країн ЄС виділяється група держав із середнім рівнем показників, які перебувають на етапі активної трансформації. Для них характерне поступове впровадження екологічних стандартів, модернізація туристичної інфраструктури та зростання ролі інноваційних технологій. Однак процеси зеленої трансформації у цих країнах ще не є повністю інтегрованими, що проявляється у нерівномірності розвитку окремих напрямів.

Окрему групу формують країни з відносно нижчим рівнем розвитку показників, що свідчить про наявність структурних проблем у туристичній галузі. Зокрема, це може бути пов'язано з високою енергоємністю туристичної інфраструктури, недостатнім рівнем цифровізації, залежністю від традиційних моделей туризму та обмеженими фінансовими ресурсами для впровадження інновацій. У таких країнах особливо актуальним є посилення державної підтримки, залучення інвестицій та активізація міжнародного співробітництва.

Важливим результатом аналізу є виявлення загальної тенденції до поступового підвищення рівня зеленої трансформації у більшості країн ЄС, що зумовлено реалізацією спільної політики Європейського Союзу, зокрема в межах Європейського зеленого курсу та програм розвитку сталого туризму. Це свідчить про ефективність наднаціональних механізмів регулювання та координації, хоча процес трансформації залишається нерівномірним і потребує подальшого вдосконалення.

Таким чином, таблиця 2.5 узагальнює результати аналізу та підтверджує, що зелена трансформація туристичної екосистеми ЄС має комплексний характер, залежить від рівня соціально-економічного розвитку країн та ефективності національної політики, а також вимагає подальшої інтеграції екологічних, цифрових і управлінських рішень для забезпечення сталого розвитку галузі.

Якість води для купання. Цей показник вимірює якість води для купання. Він представляє собою частку місць для купання, які класифікуються як «відмінні» у туристичній дестинації. Критерій вимірювання заснований на наявності значних забруднюючих речовин у прісних та прибережних водах у період із травня по вересень. Вищі значення показника вказують на більш високу якість води для купання у туристичному місці призначення [27, 28].

Аналіз даних, наведених у табл. 2.6, дозволяє узагальнити результати оцінки зеленої трансформації туристичної екосистеми країн Європейського Союзу та визначити ключові закономірності її розвитку. Отримані результати свідчать про наявність суттєвої диференціації між окремими країнами за рівнем впровадження принципів сталого розвитку в туристичній галузі.

Таблиця 2.6 – Динаміка індикатора «Якість води для купання»

Країна	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Австрія	98.85	98.08	98.08	97.3	96.92	96.14
Бельгія	85.96	84.21	79.34	77.17	67.69	70.31
Болгарія	65.96	61.05	89.58	92.71	94.79	97.92
Швейцарія	92.49	87.18	90.17	87.93	83.91	89.86
Кіпр	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Чехія	86.71	88.03	86.9	83.92	84.03	82.39
Німеччина	93.89	93.04	91.92	91.79	92.0	92.18
Данія	88.88	91.72	92.94	95.05	94.97	94.66
Естонія	64.15	65.57	70.97	67.74	68.25	64.52
Греція	98.06	97.9	98.65	98.72	98.75	99.0
Іспанія	89.32	90.42	89.29	89.01	88.7	88.78
Фінляндія	90.91	90.27	89.56	90.64	88.33	87.21
Франція	81.24	79.47	77.97	78.39	76.85	76.04
Хорватія	96.82	96.21	96.65	96.65	97.1	97.16
Угорщина	76.79	76.99	69.04	70.97	69.41	74.23
Ірландія	73.79	76.03	78.77	79.59	77.03	82.43
Італія	89.68	89.51	88.53	90.23	90.99	90.95
Литва	88.7	88.03	91.45	90.0	90.0	87.39
Люксембург	100.0	93.33	82.35	76.47	88.24	82.35
Латвія	83.93	70.91	74.55	78.57	78.57	80.36
Мальта	97.7	96.55	96.55	94.25	91.95	91.95
Нідерланди	75.53	75.73	75.17	76.87	73.94	73.95
Польща	70.05	66.17	70.69	71.74	71.73	72.91
Португалія	93.67	93.36	92.77	89.54	89.01	85.15
Румунія	76.0	70.0	84.0	92.0	70.0	84.0
Швеція	83.9	86.73	81.95	80.99	77.15	77.75
Словенія	80.85	85.11	82.98	78.72	80.43	76.6
Словаччина	68.97	64.29	55.17	65.52	76.67	90.0
ЄС27	85.2	84.03	84.66	84.98	84.2	85.05

Джерело: побудовано автором на основі [27]

Зокрема, до групи країн-лідерів належать держави Північної та Західної Європи, такі як Швеція, Данія, Фінляндія, Нідерланди та Німеччина, які демонструють найкращі результати за більшістю інтегральних показників. Це пояснюється високим рівнем екологічної свідомості, активною державною політикою у сфері декарбонізації, значними інвестиціями у сталі технології та розвиненою туристичною інфраструктурою. У цих країнах ефективно реалізується комплексний підхід до управління туристичною екосистемою, що передбачає поєднання екологічних стандартів, цифровізації та інновацій.

До групи країн із середнім рівнем розвитку зеленої трансформації можна віднести Францію, Іспанію, Італію, Австрію та Чехію, які мають потужний туристичний потенціал, проте демонструють певну нерівномірність у реалізації екологічних заходів. Наприклад, Іспанія та Італія характеризуються високою

туристичною активністю, однак водночас мають підвищену інтенсивність викидів, особливо у транспортному секторі, що зумовлено значною залежністю від авіаційних перевезень. У той же час Франція та Австрія демонструють прогрес у розвитку сталої мобільності та впровадженні екологічних стандартів, що позитивно впливає на їх загальні показники.

До групи країн із відносно нижчим рівнем зеленої трансформації належать Польща, Румунія, Болгарія, Угорщина та інші країни Центральної та Східної Європи. Для них характерні нижчі показники енергоефективності туристичної інфраструктури, менш розвинена система екологічної сертифікації та обмежене впровадження інноваційних технологій. Водночас ці країни демонструють поступову позитивну динаміку, що свідчить про зростаючу адаптацію до вимог європейської екологічної політики.

Окремо варто відзначити країни з високою туристичною залежністю, такі як Греція, Португалія та Хорватія, де значний внесок туризму в економіку зумовлює додаткове екологічне навантаження. У цих країнах процес зеленої трансформації потребує більш збалансованого підходу, спрямованого на поєднання економічних вигід від туризму з екологічною відповідальністю.

Загалом результати аналізу демонструють, що зелена трансформація туристичної екосистеми ЄС відбувається нерівномірно та залежить від рівня економічного розвитку, ефективності державної політики та ступеня інтеграції екологічних інновацій. Водночас спостерігається загальна тенденція до підвищення рівня сталості у більшості країн ЄС, що свідчить про позитивний вплив спільної європейської політики, зокрема в межах реалізації Європейського зеленого курсу.

Залежність туризму країни від віддалених міжнародних ринків. Цей показник вимірює залежність туризму країни від віддалених міжнародних ринків. Він розраховується як частка ночей, проведених у закладах розміщення іноземними туристами, які прибули з місць, географічно віддалених від досліджуваної дестинації. На європейському континенті країни вважаються віддаленими, якщо вони знаходяться на відстані 2000 км або більше від місця призначення. Країни за межами європейського континенту завжди вважаються віддаленими. Високе значення показника означає потенційно більший вплив на навколишнє середовище. Аналіз даних, представлених у табл. 2.7, дозволяє узагальнити результати оцінки зеленої трансформації туристичної екосистеми країн Європейського Союзу та визначити їх позиції за інтегральними показниками сталого розвитку. Отримані результати свідчать про наявність чітко сформованої структури диференціації країн ЄС, яка відображає рівень їх адаптації до вимог зеленої економіки та ефективність реалізації відповідної політики [27, 28].

Таблиця 2.7 – Динаміка індикатора «Залежність туризму країни від віддалених міжнародних ринків»

Країна	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Австрія	6.85	1.59	1.99	4.27	5.81	6.12
Бельгія	7.4	2.52	1.76	4.78	6.29	6.82
Болгарія	14.12	5.15	3.34	10.52	11.18	11.23
Швейцарія	18.51		4.28	12.31	16.61	17.97
Кіпр	66.28	57.59	48.12	80.67	81.69	83.18
Чехія	11.35	2.47	2.6	5.98	8.13	9.5
Німеччина	5.02	1.66	1.66	3.37	4.12	4.41
Данія	6.0	1.44	1.41	3.57	4.97	5.78
Естонія	7.07	1.96	2.79	4.44	5.94	6.81
Греція	29.94	18.17	17.11	30.34	32.47	32.03
Іспанія	13.41	9.09	6.67	10.41	12.0	12.63
Фінляндія	12.08	5.55	3.78	8.1	10.28	12.29
Франція	7.41	2.38	2.32	5.13	6.02	6.47
Хорватія	6.19	1.63	2.18	3.74	5.24	5.61
Угорщина	10.46	3.54	3.93	7.5	10.01	10.81
Ірландія	20.66	10.52	12.9	19.69	25.09	26.52
Ісландія	65.92	36.34	48.95	57.2	60.21	
Італія	11.55	3.11	3.08	8.79	12.4	13.7
Литва	6.93	2.31	3.46	5.83	7.31	7.83
Люксембург	6.6	3.13	2.97	5.59	6.02	6.71
Латвія	9.05	5.84	3.57	5.54	7.06	9.94
Мальта	21.18	12.31	10.25	15.25	15.94	15.05
Нідерланди	6.52	1.66	1.4	4.75	6.21	6.38
Норвегія	6.44	2.09	1.6	4.81	6.83	8.33
Польща	3.1	1.2	1.13	2.35	2.8	3.03
Португалія	19.84	10.57	10.81	18.48	21.31	22.44
Румунія	5.39	1.67	1.99	4.18	4.37	4.64
Швеція	4.61	2.08	1.99	3.24	4.1	4.41
Словенія	9.92	1.72	2.14	5.16	7.44	7.75
Словаччина	4.25	1.24	1.41	2.83	3.19	3.41
ЄС27	12.34	6.37	5.81	10.54	12.13	12.8

Джерело: побудовано автором на основі [27]

Найвищі результати демонструють країни-лідери, серед яких виділяються Швеція, Данія, Фінляндія, Нідерланди та Німеччина. Для них характерний високий рівень екологізації туристичної діяльності, активне впровадження інноваційних технологій, ефективне використання енергетичних ресурсів і розвинена система екологічного управління. У цих країнах зелена трансформація має системний характер і охоплює всі елементи туристичної екосистеми — від транспорту до готельного сектора. Особливу роль відіграє державна політика, яка спрямована на підтримку циркулярної економіки та декарбонізацію.

До групи стабільно розвинених, але не максимальних за показниками країн можна віднести Францію, Австрію, Бельгію та Ірландію. Вони демонструють високий рівень розвитку туристичного сектору та водночас активно інтегрують принципи сталого розвитку, проте деякі показники (зокрема транспортні викиди або енергоємність туризму) залишаються стримуючими факторами. У цих країнах простежується баланс між економічною ефективністю та екологічною відповідальністю.

Серед країн із середнім рівнем показників виділяються Іспанія, Італія, Португалія та Чехія. Для них характерний значний туристичний потенціал і високий рівень туристичних потоків, що водночас спричиняє підвищене екологічне навантаження. Зокрема, Іспанія та Італія мають значні обсяги авіаційних перевезень, що негативно впливає на показники викидів. У цих країнах зелена трансформація активно реалізується, але її ефективність часто обмежується масштабами туристичної діяльності.

До групи країн із нижчими показниками належать Польща, Румунія, Болгарія, Угорщина та Словаччина, де процес екологізації туризму ще перебуває на етапі формування. Основними проблемами є висока енергоємність інфраструктури, недостатній рівень цифровізації та обмежене впровадження екологічних стандартів. Разом із тим у цих країнах спостерігається поступове покращення ситуації завдяки реалізації програм ЄС та активізації інвестиційної діяльності.

Окрему групу становлять країни з високою туристичною спеціалізацією, такі як Греція, Хорватія та Кіпр, де туризм є ключовою галуззю економіки. У цих державах зелена трансформація має стратегічне значення, однак висока щільність туристичних потоків створює додаткові екологічні ризики, що вимагає впровадження більш жорстких регуляторних заходів.

Загалом результати аналізу таблиці 2.7 свідчать про те, що зелена трансформація туристичної екосистеми ЄС здійснюється нерівномірно, однак має позитивну динаміку у більшості країн. Простежується чітка залежність між рівнем економічного розвитку, інституційною спроможністю та ефективністю впровадження екологічних інновацій. У той же час єдина політика ЄС, спрямована на підтримку сталого туризму, сприяє поступовому вирівнюванню показників і формуванню цілісної моделі зеленої туристичної екосистеми в Європейському Союзі.

Екологічні маркування. Показник свідчить про кількість закладів розміщення в туристичній дестинації, зареєстрованих в EMAS ((EU Eco-Management and Audit Scheme) або які отримали екомаркування ЄС (EU Ecolabel), станом на 31 грудня кожного звітного року. Ці заклади розміщення беруть участь у зеленому переході, зменшуючи свій негативний вплив на навколишнє середовище [27, 28] (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Динаміка індикатора «Екологічні маркування»

Країна	2022	2023	2024	Країна	2022	2023	2024
Австрія	123.0	132.0	202.0	Ісландія	0.0	0.0	0.0
Бельгія	2.0	2.0	2.0	Італія	77.0	78.0	101.0
Болгарія	0.0	0.0	0.0	Литва	0.0	0.0	0.0
Швейцарія	2.0	2.0	5.0	Люксембург	0.0	0.0	1.0
Кіпр	9.0	8.0	9.0	Латвія	0.0	0.0	0.0
Чехія	3.0	4.0	4.0	Мальта	5.0	5.0	4.0
Німеччина	91.0	77.0	78.0	Нідерланди	24.0	22.0	24.0
Данія	1.0	1.0	5.0	Норвегія	0.0	0.0	0.0
Естонія	0.0	0.0	0.0	Польща	0.0	0.0	0.0
Греція	1.0	1.0	1.0	Португалія	7.0	7.0	9.0
Іспанія	109.0	106.0	103.0	Румунія	3.0	3.0	9.0
Фінляндія	0.0	0.0	2.0	Швеція	0.0	0.0	0.0
Франція	147.0	143.0	372.0	Словенія	39.0	39.0	70.0
Хорватія	10.0	10.0	11.0	Словацьчина	0.0	0.0	0.0
Угорщина	0.0	0.0	0.0	ЄС-27	653.0	640.0	1012.0
Ірландія	0.0	0.0	0.0				

Джерело: побудовано автором на основі [27]

Аналіз даних, представлених у табл. 2.8, дозволяє здійснити підсумкову оцінку зеленої трансформації туристичної екосистеми країн Європейського Союзу з урахуванням сукупності розглянутих показників. Отримані результати дають змогу не лише визначити поточний рівень сталості туристичної галузі, але й виявити ключові тенденції її розвитку, які характерні для різних груп країн ЄС.

Зокрема, у таблиці чітко простежується група країн із високим рівнем зеленої трансформації, до якої належать Швеція, Данія, Фінляндія, Німеччина та Нідерланди. Високі значення інтегральних показників у цих країнах свідчать про системність їх екологічної політики, ефективне використання ресурсів, високий рівень цифровізації та активне впровадження екологічних стандартів у туристичний сектор. Вони демонструють найближче наближення до моделі повністю сталої туристичної екосистеми.

До другої групи входять країни з достатньо високим, але не максимальним рівнем трансформації, такі як Франція, Австрія, Ірландія та Бельгія. Для них характерне поєднання високого рівня розвитку туристичної інфраструктури з поступовим впровадженням екологічних і цифрових інновацій. Однак окремі фактори, зокрема значна туристична інтенсивність або транспортні викиди, стримують досягнення максимальних результатів.

Середній рівень зеленої трансформації притаманний країнам із високою туристичною активністю, таким як Іспанія, Італія, Португалія та Чехія. У цих країнах спостерігається парадокс: з одного боку, потужний розвиток туризму, а з іншого – значний екологічний тиск на природне середовище. Це проявляється у високих показниках транспортних викидів та енергоємності туристичної

інфраструктури. Водночас вони активно впроваджують інструменти зеленої політики, що свідчить про прогресивний характер їх розвитку.

Найнижчі показники фіксуються у країнах Центральної та Східної Європи, зокрема Польщі, Румунії, Болгарії, Угорщині та Словаччині, що свідчить про наявність системних проблем у сфері екологізації туризму. До основних обмежуючих факторів належать недостатній рівень фінансування, застаріла інфраструктура, а також обмежене застосування інноваційних і цифрових рішень. Незважаючи на це, у цих країнах спостерігається позитивна динаміка, зумовлена реалізацією політики ЄС.

Особливу увагу привертають країни з високою туристичною залежністю – Греція, Хорватія та Кіпр, де туризм забезпечує значну частку ВВП. У цих державах рівень зеленої трансформації є неоднозначним: поряд із впровадженням екологічних практик зберігається значний антропогенний тиск на природні ресурси, що потребує більш збалансованого управління туристичними потоками.

Проведене дослідження показало, що оцінка зеленої трансформації туристичної екосистеми Європейського Союзу на основі показників EU Tourism Dashboard дозволяє комплексно охарактеризувати стан і тенденції розвитку туристичної галузі в умовах переходу до сталого розвитку. Використання системи індикаторів, що охоплює екологічний, цифровий та соціально-економічний виміри, забезпечує можливість глибокого аналізу ефективності функціонування туристичної екосистеми.

Результати аналізу свідчать про те, що країни ЄС демонструють значні відмінності у рівні впровадження принципів зеленої трансформації. Найбільшого прогресу досягли країни Північної та Західної Європи, які характеризуються високим рівнем інновацій, розвиненою інфраструктурою та ефективною державною політикою. У той час як країни Південної та Східної Європи знаходяться на етапі активної трансформації та поступового впровадження екологічних стандартів.

Особливістю сучасного етапу є тісний взаємозв'язок між екологічними, цифровими та соціально-економічними процесами, що формують єдину систему сталого розвитку туризму. Виявлено, що ефективність зеленої трансформації значною мірою залежить від рівня економічного розвитку держав, їх інституційної спроможності та здатності впроваджувати інноваційні рішення.

Загалом результати підрозділу підтверджують, що зелена трансформація туристичної екосистеми ЄС є складним, багаторівневим і динамічним процесом, який, попри нерівномірність розвитку, характеризується позитивною тенденцією. Реалізація політики Європейського Союзу, зокрема в рамках Європейського зеленого курсу, сприяє поступовому підвищенню екологічних стандартів і формуванню конкурентоспроможної, стійкої туристичної галузі.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗЕЛЕНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ЕКОСИСТЕМИ ЄС

3.1. Ідентифікація проблем та перспективи зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС

Зелена трансформація туристичної екосистеми Європейського Союзу є складним і багатовимірним процесом, який супроводжується як позитивними результатами, так і низкою *суттєвих проблем*. Незважаючи на значний прогрес у впровадженні принципів сталого розвитку, ефективність трансформаційних процесів стримується рядом економічних, екологічних, інституційних та соціальних факторів (рис. 3.1).

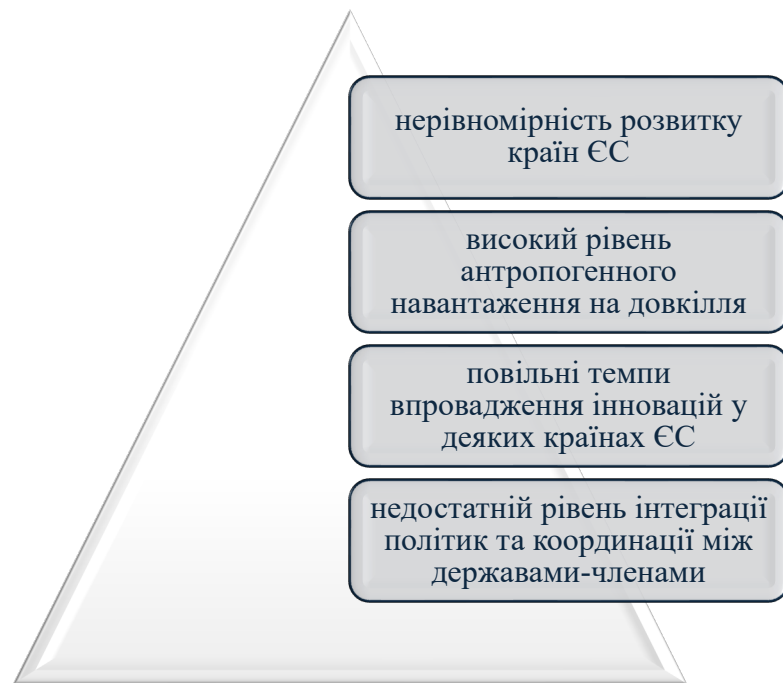

Рисунок 3.1 – Ключові проблеми зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС

Джерело: запропоновано автором

Однією з ключових проблем залишається *нерівномірність розвитку країн ЄС*, яка проявляється у значних відмінностях рівня впровадження екологічних інновацій та стандартів. Як показав аналіз попередніх підрозділів, країни Північної та Західної Європи (Швеція, Данія, Німеччина) демонструють значно вищі результати у сфері зеленої трансформації, тоді як країни Центральної та Східної Європи (Польща, Румунія, Болгарія) відстають за більшістю показників.

Це створює дисбаланс у розвитку туристичної екосистеми та ускладнює реалізацію спільної політики ЄС.

Другим важливим викликом є *високий рівень антропогенного навантаження на довкілля*, особливо у країнах із розвинутою туристичною індустрією, таких як Іспанія, Італія, Франція та Греція. Масовий туризм, сезонність туристичних потоків і залежність від авіаційного транспорту спричиняють значні викиди парникових газів, деградацію природних територій і перевантаження інфраструктури. Це свідчить про необхідність переходу до більш збалансованих моделей управління туристичними потоками.

Ще однією проблемою є *повільні темпи впровадження інновацій у деяких країнах ЄС*, що пов'язано з обмеженим доступом до фінансових ресурсів, високою вартістю екологічних технологій та недостатньою підтримкою малого і середнього бізнесу. Особливо це стосується підприємств туристичної галузі, які часто не мають достатніх інвестицій для модернізації своєї діяльності відповідно до принципів зеленої економіки.

Не менш важливим є питання *недостатнього рівня інтеграції політик та координації між державами-членами*, що може призводити до дублювання заходів або, навпаки, прогалин у реалізації стратегій зеленої трансформації. Відсутність єдиних підходів до оцінки і контролю екологічного впливу туризму ускладнює процес управління на рівні ЄС.

Водночас, поряд із проблемами, існують значні *перспективи розвитку зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС* (рис. 3.2).

Рисунок 3.2 – Перспективи розвитку зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС

Джерело: запропоновано автором

Однією з ключових є подальша *реалізація Європейського зеленого курсу*, який створює сприятливі умови для розвитку низьковуглецевої економіки та стимулює впровадження інновацій у туристичній сфері. Особливе значення має розширення фінансування зелених проєктів, що дозволить країнам із нижчим рівнем розвитку прискорити процес трансформації.

Суттєвим напрямом розвитку є *цифровізація туристичної галузі*, яка відкриває нові можливості для підвищення ефективності управління туристичними потоками, оптимізації використання ресурсів та зниження екологічного навантаження. Використання сучасних технологій, таких як Big Data, штучний інтелект та цифрові платформи, дозволяє забезпечити більш точне планування і моніторинг туристичної діяльності.

Важливу роль у перспективі відіграє *розвиток сталої мобільності*, зокрема розширення використання залізничного транспорту, електромобілів та інших екологічних видів перевезень. Це дозволить значно знизити викиди парникових газів у туристичному секторі, які на сьогодні є одними з основних джерел негативного впливу на довкілля.

Крім того, перспективним напрямом є *розвиток екотуризму та регенеративного туризму*, які спрямовані не лише на збереження природних ресурсів, а й на їх відновлення. Такі види туризму сприяють підвищенню екологічної свідомості туристів, залученню місцевих громад та розвитку локальної економіки.

Узагальнюючи, слід зазначити, що зелена трансформація туристичної екосистеми Європейського Союзу має значний потенціал для подальшого розвитку, проте її ефективність залежить від здатності держав-членів долати наявні проблеми та активно впроваджувати інноваційні підходи.

Проведений аналіз рівня та ефективності зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС засвідчив наявність як позитивних тенденцій, так і низки проблем, що стримують її подальший розвиток. Зокрема, встановлено нерівномірність впровадження принципів зеленої економіки між країнами ЄС, значний вплив туристичних потоків на довкілля, а також недостатній рівень інтеграції інновацій і сучасних управлінських підходів у деяких регіонах. Водночас результати дослідження підтверджують наявність суттєвого потенціалу для вдосконалення туристичної екосистеми на основі використання ефективних інструментів екологізації, цифровізації та регулювання.

У цьому контексті особливої актуальності набуває розробка та обґрунтування напрямів удосконалення зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС, які б дозволили підвищити ефективність використання ресурсів, зменшити негативний вплив на довкілля та забезпечити довгострокову конкурентоспроможність галузі.

3.2. Практичні рекомендації щодо підвищення ефективності зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС

У сучасних умовах розвитку світової економіки та загострення екологічних проблем питання підвищення ефективності зеленої трансформації туристичної екосистеми Європейського Союзу набуває особливої актуальності. Проведений у попередніх розділах аналіз дозволив виявити як значний потенціал розвитку, так і низку системних проблем, що стримують повноцінний перехід до сталих моделей туристичної діяльності. У зв'язку з цим виникає необхідність формування комплексу практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності зеленої трансформації на макро-, мезо- та мікрорівнях (рис. 3.3).

1. Комплексне управління туристичними потоками.
2. Декарбонізація туристичного транспорту.
3. Поглиблення цифровізації туристичної екосистеми.
4. Розвиток екологічної сертифікації та стандартів.
5. Фінансова підтримка та інвестиції.
6. Розвиток екотуризму та регенеративного туризму.
7. Формування екологічної поведінки туристів.
8. Інституційна координація та інтеграція політик.

Рисунок 3.3 – Практичні рекомендації щодо підвищення ефективності зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС

Джерело: запропоновано автором

1. Комплексне управління туристичними потоками. Одним із ключових чинників підвищення ефективності зеленої трансформації є оптимізація туристичних потоків, особливо в контексті боротьби з явищем overtourism. Наявні проблеми перевантаження популярних туристичних центрів (Барселона,

Венеція, Амстердам) вимагають системного підходу до управління відвідуваністю. Рекомендується:

- впровадження динамічного регулювання потоків туристів (через онлайн-резервування, квоти, time-slots);
- розвиток концепції "розподіленого туризму" (просування менш відомих регіонів);
- використання цифрових платформ моніторингу для прогнозування навантаження.

У довгостроковій перспективі це дозволить не тільки зменшити екологічний тиск, а й забезпечити більш рівномірний економічний розвиток територій.

2. Декарбонізація туристичного транспорту. Транспортний сектор є основним джерелом викидів у туризмі (до 70% загальних викидів галузі). Тому його трансформація є ключовою умовою досягнення кліматичних цілей. Основні рекомендації:

- активне стимулювання переходу від авіаційного до залізничного транспорту (green rail mobility);
- розвиток електромобільності та зарядної інфраструктури в туристичних дестинаціях;
- інтеграція принципів мультимодальної мобільності (єдина система пересування туристів);
- впровадження вуглецевих зборів або зелених податків.

Ці заходи дозволять суттєво знизити вуглецевий слід туристичних подорожей.

3. Поглиблення цифровізації туристичної екосистеми. Цифрова трансформація є потужним інструментом підвищення ефективності зеленої трансформації. Використання цифрових технологій дозволяє оптимізувати ресурси, зменшити витрати енергії та підвищити якість управління. У зв'язку з цим доцільно:

- впроваджувати Big Data-аналітику для прогнозування попиту і управління потоками;
- застосовувати штучний інтелект для оптимізації туристичних маршрутів;
- розвивати концепцію Smart Tourism Destinations;
- використовувати цифрові сервіси для просування екологічних послуг.

Цифровізація також сприяє підвищенню прозорості та контролю за екологічними показниками.

4. Розвиток екологічної сертифікації та стандартів. Ефективність зеленої трансформації неможлива без широкого впровадження екологічних стандартів. На сьогодні їх використання залишається нерівномірним. Рекомендується:

- розширити застосування EU Ecolabel та EMAS;

- створити систему обов’язкової екологічної сертифікації для туристичних підприємств;
- стимулювати підприємства через податкові пільги та субсидії;
- підвищити роль екологічного аудиту.

Це сприятиме формуванню єдиних стандартів сталого туризму в ЄС.

5. *Фінансова підтримка та інвестиції*. Однією з ключових перешкод зеленої трансформації є нестача фінансових ресурсів, особливо у країнах Центральної та Східної Європи. Доцільні заходи:

- створення спеціалізованих зелених фондів для туризму;
- розширення програм фінансування для SMEs;
- залучення приватних інвестицій через державно-приватне партнерство;
- впровадження механізмів зеленого інвестування (green investments, ESG).

Це дозволить прискорити модернізацію туристичної інфраструктури.

6. *Розвиток екотуризму та регенеративного туризму*. Сучасні тенденції свідчать про перехід від «сталого» до регенеративного туризму, який передбачає не лише мінімізацію шкоди, а й відновлення довкілля. Основні напрями:

- підтримка екотуристичних маршрутів і природоохоронних територій;
- залучення місцевих громад до туристичних проєктів;
- розвиток зелених дестинацій;
- інвестиції у відновлення екосистем.

Це сприятиме довгостроковій стійкості туристичної галузі.

7. *Формування екологічної поведінки туристів*. Попит на екологічні послуги формується через зміну споживчої поведінки. Рекомендується:

- впровадження освітніх програм і інформаційних кампаній;
- маркування «екологічно відповідальних» туристичних продуктів;
- стимулювання екологічної поведінки через бонуси та знижки;
- розвиток культури slow tourism.

Це підвищить ефективність трансформації на рівні споживання.

8. *Інституційна координація та інтеграція політик*. Для підвищення ефективності зеленої трансформації необхідна узгоджена політика на рівні ЄС. Пріоритети:

- гармонізація стандартів між країнами;
- розвиток системи моніторингу (EU Tourism Dashboard);
- координація стратегій між державами;
- інтеграція туризму в кліматичну політику.

Це дозволить забезпечити системність та узгодженість розвитку галузі.

Таким чином, підвищення ефективності зеленої трансформації туристичної екосистеми Європейського Союзу можливе лише за умови комплексного підходу, що поєднує управлінські, економічні, технологічні та соціальні

інструменти. Реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме зниженню екологічного навантаження, розвитку інновацій, підвищенню конкурентоспроможності туристичних DESTINAцій та забезпеченню довгострокової сталості галузі. В умовах глобальних кліматичних викликів така трансформація є не лише необхідною, а й стратегічно важливою для подальшого розвитку Європейського Союзу.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження зеленої трансформації туристичної екосистеми Європейського Союзу, що дозволило досягти поставленої мети та виконати визначені завдання.

У ході дослідження розкрито теоретичні основи зеленої трансформації туристичної екосистеми. Встановлено, що вона є складним багаторівневим процесом, який передбачає глибоку трансформацію всіх складових туристичної діяльності – від виробництва туристичного продукту до його споживання. Доведено, що ключовими складовими цього процесу є інтеграція екологічних, соціальних та економічних аспектів, орієнтація на сталий розвиток, а також впровадження принципів зеленої економіки, зокрема ресурсоефективності, екологічної безпеки, соціальної відповідальності та економічної ефективності.

У межах дослідження проаналізовано політику Європейського Союзу у сфері зеленої трансформації туризму. Встановлено, що вона характеризується системністю, комплексністю та довгостроковою орієнтацією. Доведено, що її формування відбувається в межах реалізації стратегічних документів, серед яких ключову роль відіграють Європейський зелений курс, Transition Pathway for Tourism та Європейська програма туризму 2030. Виявлено, що політика ЄС спрямована на декарбонізацію туристичної діяльності, розвиток циркулярної економіки, цифровізацію, впровадження екологічних стандартів та підвищення стійкості туристичної галузі.

Проведений аналіз сучасного стану туристичної екосистеми ЄС дозволив встановити її високу соціально-економічну значущість та суттєву міжкраїнну диференціацію. Визначено, що країни з високим рівнем туристичної спеціалізації, такі як Хорватія, Греція, Мальта та Кіпр, характеризуються значною залежністю від туристичної діяльності, що підвищує їх вразливість до кризових явищ. У той же час країни з диверсифікованою економікою, зокрема Німеччина, Бельгія та Польща, демонструють більшу стійкість до зовнішніх шоків. Встановлено, що пандемія COVID-19 спричинила значне падіння ключових показників у 2020–2021 роках, однак у 2022–2024 роках спостерігається стабільне відновлення туристичної діяльності, що свідчить про адаптивність галузі до криз.

Оцінка рівня зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС на основі відповідних індикаторів показала нерівномірність її розвитку. Визначено, що країни Північної Європи (Швеція, Данія, Фінляндія, Нідерланди) є лідерами за рівнем впровадження екологічних практик, ефективністю використання ресурсів та рівнем екологічної відповідальності. Водночас країни Центральної та Східної Європи характеризуються нижчим рівнем екологізації туристичної діяльності, що пов'язано з обмеженими фінансовими можливостями, технологічним відставанням та недостатнім рівнем впровадження інновацій.

У процесі дослідження виявлено основні проблеми розвитку туристичної екосистеми ЄС, серед яких: висока сезонність туристичних потоків, що призводить до нерівномірного використання ресурсів; значний рівень екологічного навантаження у популярних туристичних DESTINATION; нерівномірність розвитку туристичної галузі між країнами; залежність окремих економік від міжнародного туризму; а також недостатній рівень інтеграції інноваційних і цифрових технологій у туристичну діяльність. Водночас визначено позитивні тенденції, зокрема поступове зниження сезонності, зростання ролі сталого туризму, підвищення рівня екологічної свідомості та активізацію використання цифрових технологій.

На основі отриманих результатів обґрунтовано напрями удосконалення зеленої трансформації туристичної екосистеми ЄС. Визначено, що ключовими пріоритетами мають стати диверсифікація туристичних потоків, зменшення сезонності, розвиток сталої мобільності, впровадження енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій, посилення екологічного регулювання, підтримка інновацій та цифровізації, а також активізація взаємодії між державними органами, бізнесом і місцевими громадами. Окрему увагу доцільно приділити розвитку циркулярної економіки в туризмі та формуванню відповідальної поведінки туристів.

Таким чином, результати дослідження свідчать, що зелена трансформація є визначальним напрямом розвитку туристичної екосистеми Європейського Союзу в умовах сучасних глобальних викликів. Незважаючи на досягнуті результати, цей процес має нерівномірний характер і потребує подальшого вдосконалення. Ефективна реалізація політики зеленої трансформації сприятиме підвищенню конкурентоспроможності туристичної галузі, забезпеченню її стійкості та гармонійному поєднанню економічного розвитку з охороною довкілля та соціальним благополуччям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. UNEP. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. Geneva : United Nations Environment Programme, 2011. URL: <https://www.unep.org>
2. Toubes D. R., Araújo-Vila N. A Review Research on Tourism in the Green Economy. Economies. 2022. Vol. 10, № 6. URL: <https://www.mdpi.com/2227-7099/10/6/137>
3. European Commission. The European Green Deal. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
4. UN Tourism. Tourism in the Green Economy. URL: <https://www.untourism.int/archive/global/publication/tourism-green-economy>
5. Toubes D. R., Araújo-Vila N. A Review Research on Tourism in the Green Economy. Economies. 2022. Vol. 10, № 6. URL: <https://www.mdpi.com/2227-7099/10/6/137>
6. Sustainable tourism. UNESCO World Heritage Centre. URL: <https://whc.unesco.org/en/glossary/376/>
7. UNWTO. Sustainable Tourism Definition. URL: <https://www.unwto.org>
8. UNESCO. Sustainable Tourism Glossary. URL: <https://whc.unesco.org/en/glossary/376/>
9. UNEP, UNWTO. Tourism and the Green Economy. URL: <https://www.untourism.int>
10. Соловій І., Адамовський О. Сталий туризм: сучасний стан та перспективи розвитку. Економіка та суспільство. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua>
11. European Commission. Vision for Sustainable Tourism in Europe. URL: <https://transition-pathways.europa.eu>
12. EU Guidebook on Sustainable Tourism for Development. UN Tourism. URL: <https://www.untourism.int/EU-guidebook-on-sustainable-tourism-for-development>
13. Green Paper on Sustainable Tourism. UNECE. URL: https://unece.org/sites/default/files/2023-10/GreenPaper_Sustainable-Tourism.pdf
14. Sustainable tourism. Green Tourism Europe. URL: <http://greentourism.eu/en/Post/Name/SustainableTourism>
15. Sustainable Tourism. UNESCO World Heritage Centre. URL: <https://whc.unesco.org/en/glossary/376/>
16. The green transition of tourism. European Commission. URL: https://transport.ec.europa.eu/tourism/transition-eu-tourism/green-transition-tourism_en

17. The European Green Deal. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
18. Tourism Transition Pathway. European Commission. URL: <https://transition-pathways.europa.eu/tourism>
19. Tourism policy of the European Union. URL: <https://mkm.ee/en/entrepreneurship-and-innovation/tourism/tourism-policy-european-union>
20. The transition of EU tourism. European Commission. URL: https://transport.ec.europa.eu/tourism/transition-eu-tourism_en
21. EU Ecolabel funding for tourism SMEs. URL: <https://eu-ecolabel.de>
22. EMAS for Sustainable Tourism. URL: <https://green-forum.ec.europa.eu>
23. Skål Europe. Regenerative tourism in the European Union. URL: <https://www.skaleurope.org/news/regenerative-tourism-in-the-european-union/>
24. European Tourism Manifesto. Policy priorities for the tourism sector. URL: <https://tourismmanifesto.eu/policy-priorities>
25. European Commission. EU Tourism Dashboard. URL: <https://tourism-dashboard.ec.europa.eu/>
26. Updated facts and figures on EU tourism available now // EU Reporter. 2025. URL: <https://www.eureporter.co/tourism/2025/12/16/updated-facts-and-figures-on-eu-tourism-available-now/>
27. EU Tourism Dashboard. URL: <https://tourism-dashboard.ec.europa.eu/?lng=en&ctx=tourism>
28. Горіна Г.О. Туристична політика ЄС: навч. посіб. Барихіна Н.Л., 2025. 83 с.
29. Горіна Г. О., Чернега О. Б., Кожухова Т. В. Моніторинг зеленого переходу туристичної екосистеми ЄС. Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Серія: Економічні науки. 2024. № 2(81). С. 95-106.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 – Динаміка показника «Прямий економічний внесок туризму» (%) за країнами ЄС

Країна	2019	2020	2021	2022	2023
Австрія	5.5	3.1	2.2	3.8	5.52
Бельгія	1.9	0.99	1.38	2.6	2.58
Швейцарія	2.8				
Чехія	2.9	1.5	1.6	2.2	2.22
Німеччина	4.0	3.01	2.99	4.49	4.75
Данія	2.4	1.16	1.3	1.8	1.93
Естонія	5.4	1.7	1.58	2.91	3.38
Іспанія	6.8	5.1	5.5	9.61	9.72
Фінляндія	2.7	1.2	1.2	1.5	3.19
Франція	4.0	3.2	3.17	4.45	4.52
Хорватія	11.4	6.64	10.09	12.01	12.02
Угорщина	6.88	2.51	2.95	6.2	6.68
Ірландія	4.8				
Ісландія	8.1	3.5			
Італія	6.2	4.5	3.74	5.31	5.66
Литва	3.1	1.44	1.77	2.74	3.01
Люксембург	1.1	1.0	0.7	1.0	
Латвія	4.8	3.5	2.6		
Нідерланди	4.4	2.3			
Португалія	8.1	4.4	5.7	8.9	9.47
Румунія	3.2	1.04	1.54	1.7	1.81
Швеція	2.4	1.7	1.9	2.49	2.76
Словенія	3.9	2.3	3.37	4.77	4.78
Словаччина	2.6	1.4	1.2	2.53	2.85
ЄС27	4.5	3.12	3.15	4.78	5.11

Джерело: побудовано автором на основі [27]

Таблиця А.2 – Динаміка показника «Частка зайнятих в туристичній екосистемі» (%) за країнами ЄС

Країна	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Австрія	11.37	10.18	10.08	10.86	10.7	10.89
Бельгія	7.47	6.97	7.07	7.32	7.31	7.52
Болгарія	7.12	6.08	6.2	6.86	6.79	6.97
Кіпр	16.1	13.84	14.66	15.61	16.02	16.21
Чехія	6.54	6.24	6.01	6.2	6.05	6.35
Німеччина	9.67	7.76	8.12	8.56	8.43	8.4
Данія	9.04	8.05	8.27	7.97	8.54	9.27
Естонія	7.17	6.74	6.73	7.12	6.93	7.57
Греція	18.53	15.8	17.62	18.41	18.33	18.54
Іспанія	13.55	12.67	12.4	13.44	13.17	13.47
Фінляндія	7.2	6.68	5.83	6.18	6.66	7.08
Франція	8.03	7.7	7.86	8.09	8.36	8.87
Хорватія	10.85	9.58	9.47	10.0	10.21	10.05
Угорщина	8.07	7.41	7.13	7.54	8.9	9.04
Ірландія	14.89	11.85	11.44	14.24	12.2	12.54
Італія	9.87	9.15	9.11	9.63	9.82	10.08
Литва	7.12	6.9	7.01	7.25	7.15	7.56
Люксембург	7.23	6.79	6.57	6.87	5.96	6.04
Латвія	8.46	7.14	6.66	6.89	7.39	7.0
Мальта	19.8	18.23	19.03	18.85	18.67	18.76
Нідерланди	9.83	9.09	8.77	9.12	8.93	9.31
Польща	4.26	4.2	3.85	3.75	4.18	4.21
Португалія	16.09	15.3	15.27	17.25	16.93	17.77
Румунія	5.31	5.04	5.65	6.0	5.98	6.21
Швеція	9.15	7.99	8.07	7.9	8.15	9.89
Словенія	6.96	6.55	6.48	6.73	6.91	7.03
Словаччина	6.84	6.66	6.73	7.05	7.51	7.74
ЄС27	9.39	8.42	8.49	8.98	9.04	9.33

Джерело: побудовано автором на основі [27]

Таблиця А.3 – Динаміка показника «Інтенсивність туризму» за країнами ЄС

Країна	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Австрія	14.4	8.87	7.45	12.73	14.0	14.33
Бельгія	3.7	1.75	2.52	3.68	3.8	3.79
Болгарія	4.1	1.83	2.71	3.74	4.18	4.34
Швейцарія	6.56	4.46	5.27	6.34	6.66	6.65
Кіпр	19.93	4.18	10.82	15.62	16.81	18.94
Чехія	5.34	2.96	3.04	4.74	5.18	5.33
Німеччина	5.26	3.14	3.2	4.78	5.1	5.18
Данія	5.9	4.06	4.88	6.51	6.54	6.65
Естонія	5.25	2.76	3.0	4.41	4.62	4.78
Греція	13.59	3.65	7.04	12.71	14.13	14.7
Іспанія	9.97	3.05	5.47	9.46	10.03	10.35
Фінляндія	4.18	2.59	3.16	3.95	4.09	4.04
Франція	6.63	3.81	4.78	6.61	6.74	6.67
Хорватія	22.45	10.07	17.75	23.34	23.87	24.16
Угорщина	3.4	1.5	1.79	3.05	3.18	3.33
Ірландія	6.6	3.24	2.97	6.76	7.6	7.64
Ісландія	23.31	8.99	13.46	22.37	24.09	
Італія	7.31	3.51	4.89	6.98	7.58	7.91
Литва	3.17	1.75	1.97	2.85	2.96	3.01
Люксембург	5.1	2.69	3.47	5.05	5.21	5.38
Латвія	2.88	1.52	1.26	2.07	2.33	2.5
Мальта	19.66	5.72	8.9	15.45	17.92	19.89
Нідерланди	7.12	4.9	5.77	7.49	7.94	8.04
Норвегія	6.58	4.41	5.01	6.62	6.7	6.91
Польща	2.46	1.37	1.7	2.44	2.51	2.63
Португалія	7.5	2.91	4.08	7.38	8.16	8.5
Румунія	1.54	0.75	1.17	1.4	1.54	1.6
Швеція	6.15	3.84	4.8	6.0	6.06	6.06
Словенія	7.55	4.37	5.33	7.37	7.58	7.89
Словаччина	3.16	1.73	1.45	2.27	2.62	2.65
ЄС27	6.44	3.19	4.11	6.16	6.54	6.69

Джерело: побудовано автором на основі [27]